

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Integrační proces do českého prostředí očima cizinců

Diplomová práce

Autor: Bc. Kateřina Krupková
Studijní program: N 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Kateřina Krupková

Studium: P17P0737

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Integrační proces do českého prostředí očima cizinců**
Název diplomové práce AJ: The process of integration into czech culture as viewed by foreigners

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce specifikuje průběh integračního procesu cizinců do českého prostředí. Klade si za cíl zhodnotit proces integrace. Charakterizuje, jakým způsobem je integrace uskutečňována, co patří k jejím překážkám a nachází tak způsoby vedoucí k jejímu možnému zlepšení. Výzkumné šetření je provedeno kvalitativní strategií, která je zaměřena na osobní zkušenosti rodin imigrantů v oblasti sociální integrace. Realizovaný výzkum umožňuje nahlédnout na danou problematiku prostřednictvím jejich životních zkušeností.

DUMMETT, Michael. O přistěhovalectví a uprchlictví. Praha: Nakladatelství Filosofia, 2016. 194 s. ISBN 978-80-7007-462-6. PAVLÍKOVÁ, Eva. Muslimští migranti a český sekulární stát. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. 123 s. ISBN 978-80-7465-018-5. SARTORI, Giovanni. Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti. Překlad Karolina Křížová. 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011. 146 s. PNK; sv. 5. ISBN 978-80-7363-380-6. Syrien, wirtschaftsdaten und wirtschaftsdokumentation. (1990). Syrien, Wirtschaftsdaten Und Wirtschaftsdokumentation, 1988, 2. Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/64918833?accountid=14623>. TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. II, Role zaměstnání a vybraných institucí v procesu integrace. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 186 s. ISBN 978-80-87474-20-4.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 3.4.2019

Kateřina Krupková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Gabriele Caltové Hepnarové, Ph.D. za odborné vedení práce, její vstřícný přístup a cenné připomínky. Dále děkuji respondentům, kteří přispěli k výzkumnému šetření. V neposlední řadě patří poděkování i mé rodině za podporu.

Anotace

KRUPKOVÁ, Kateřina. *Integrační proces do českého prostředí očima cizinců*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 85 s. Diplomová práce.

Diplomová práce specifikuje průběh integračního procesu cizinců do českého prostředí. Klade si za cíl zhodnotit proces integrace. Charakterizuje, jakým způsobem je integrace uskutečňována, co patří k jejím překážkám a nachází tak způsoby vedoucí k jejímu možnému zlepšení. Výzkumné šetření je provedeno kvalitativní strategií, která je zaměřena na osobní zkušenosti rodin imigrantů v oblasti sociální integrace. Realizovaný výzkum umožňuje nahlédnout na danou problematiku prostřednictvím jejich životních zkušeností.

Klíčová slova: integrace, migrace, cizinec, cizinci třetích zemí, kulturní identita

Annotation

KRUPKOVÁ, Kateřina. *The process of integration into czech culture as viewed by foreigners*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 85 pp. Diploma Degree Thesis.

The diploma thesis specifies the process of integration of foreigners into the Czech environment. It aims to evaluate the integration process. It characterizes how integration takes place, what constitutes its obstacles and thus finds ways to possible improvement of the process. The research is carried out by a qualitative strategy that focuses on the personal experience of immigrant families in the field of social integration. The research enables us to perceive the issue through their personal life experience.

Keywords: integration, migration, foreigner, the third country foreigners, cultural identity

OBSAH

Úvod.....	8
1 Proces příchodu a integrace	11
1.1 Migrace	11
1.2 Integrace	13
2 Dimenze integrace	18
2.1 Strukturální dimenze.....	18
2.1.1 Zaměstnávání cizinců v ČR.....	19
2.1.2 Škola jako možný podpůrný prostředek integrace	20
2.2 Kulturní dimenze	23
2.3 Interakční dimenze a identifikační dimenze	26
3 Český systém pomoci	27
3.1 Legislativní ukotvení v českém právním řádu.....	27
3.2 Úloha státního sektoru	29
3.3 Podmínky pobytu cizinců v ČR a státní občanství	31
3.4 Činnost neziskového sektoru	33
4 Překážky bránící integraci	38
4.1 Xenofobie a rasismus.....	38
4.2 Vnímání české majority	40
5 Výzkumné šetření mezi imigranty dlouhodobě žijícími v ČR	42
5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	42
5.2 Metoda sběru a zpracování dat	43
5.3 Výzkumný vzorek.....	45
5.4 Analýza výsledků výzkumného šetření	46
5.5 Shrnutí a diskuze výzkumného šetření	66
Závěr	74

Seznam literatury a dalších pramenů informací	78
Seznam příloh	86

Úvod

V současné době dochází stále častěji k mísení kultur z důvodu přesunu obyvatelstva. Ať už se jedná o migranty, kteří se stěhují nedobrovolně či cíleně, anebo na krátkou či dlouhou dobu, vždy dochází k interakci mezi danou minoritou a majoritou. Díky tomu vyvstávají na povrch otázky týkající se integrace cizinců do majoritního prostředí. Můžeme se ptát dále, co to vlastně integrace znamená, co ji doprovází, jestli je vůbec potřebná, co komu přináší. Odpovědi na tyto a další otázky se pokouší nalézt právě předložená diplomová práce. Práce dále objasňuje průběh integrace cizinců v České republice a díky své empirické části umožňuje náhled na danou problematiku přímo očima cizinců, kteří v České republice žijí dlouhodobě.

Téma integrace cizinců je tématem nejen aktuálním vzhledem ke světovému dění, ale také tématem velice důležitým. Lidé opouští své vlasti z různých důvodů. Jako příklady lze uvést válečné konflikty, nepříznivou ekonomickou či politickou situaci, ale také šanci na celkově lepší život v „klidnějším“ prostředí. Dojde-li k nevyhnutelné interakci mezi přistěhovalci a místním obyvatelstvem, je určitě integrace na místě. Integrace není něčím, co by mělo být výhodné jen pro jednu stranu. Jedná se o proces, kdy jsou dávány příležitosti imigrantům, ale také většinové společnosti. Ta se může s minoritami lépe seznámit a imigranti se pak do ní mohou lépe začlenit. Ne všichni jsou zastánci toho, aby se k nim někdo „nastěhoval“. Často pak poměrně zoufale volají po tom, aby se nově příchozí integrovali. Leckdy si však integraci vykládají jako jistou potřebu naprostého splynutí s většinovou společností. To je často zapříčiněno neopodstatněným strachem ze ztráty vlastního kulturního dědictví. Je nutné si uvědomit, že díky integraci člověk nepřichází o svou etnicitu, zvyky, náboženství atp. Jedinec pomocí integrace dostává jistou šanci, jak se lépe zařadit do běžného života v nové společnosti. V souvislosti s integrací se tak často lze setkat i s pojmy adaptace či inkluze. Adaptace je schopnost (v našem případě cizinců) přizpůsobit se prostředí, adaptovat se na něj. Inkluzivní přístup dbá na maximální rozvoj jedince s ohledem na jeho specifické charakteristiky a jeho individuální potřeby, je otevřen všem. V rámci integrace, jakožto včlenění jedince do společnosti, dochází nejen k adaptaci jedince (ať už ve větší, či menší míře), ale také je potřeba do jisté míry inkluzivního přístupu, aby integrace mohla probíhat úspěšně.

Integrační proces bývá podporován státním i neziskovým sektorem, čemuž je věnována samostatná kapitola v teoretické části. Hned na začátku diplomové práce jsou osvětleny základní pojmy, které se s integrací cizinců neodmyslitelně pojí. V práci je zmíněna i důležitá legislativa, jež integraci a otázky týkající se života cizinců v České republice vymezuje. Největší část práce je věnována jednotlivým tématům pojících se s integrací na našem území, jako je oprávnění k pobytu, pracovní podmínky, jazykové kompetence a uchování vlastní kulturní identity. Další část se zabývá překážkami bránícími hladkému průběhu integračního procesu. Jedná se o podkapitoly píšící podrobněji o xenofobii, rasismu, (často nepravdivých) médiích a postojích české majority. V závěru práce jsou navržena možná řešení vedoucí ke zlepšení celého procesu včetně návrhů na preventivní opatření.

Diplomová práce specifikuje průběh integračního procesu cizinců do českého prostředí. Charakterizuje, jakým způsobem je integrace uskutečňována, co patří k jejím překážkám a nachází tak způsoby vedoucí k jejímu možnému zlepšení. Výzkumné šetření je provedeno kvalitativní strategií, která je zaměřena na osobní zkušenosti imigrantů v oblasti sociální integrace. Realizovaný výzkum umožňuje nahlédnout na danou problematiku prostřednictvím jejich životních zkušeností.

Samotné výzkumné šetření vychází z kvalitativní metody formou polostrukturovaného interview s jednotlivými respondenty. Rozhovory byly uskutečněny s pěti cizinci, které pojí zkušenost s životem v arabském světě. Respondenti zároveň žijí v České republice dlouhodobě. Vybrala jsem je záměrně, neboť integrace kohokoliv z arabských zemí je v současnosti neustále ožehavé téma. Sice existují výzkumy, které se zabývají např. tolerancí české majority vůči imigrantů, avšak málokde je podrobněji rozebírána problematika integrace přímo s těmito lidmi, kteří zde již jako přichozí žijí. Proto jsem se rozhodla rozebrat dané téma přímo zde. Dalším důvodem pro výběr tohoto téma bylo, že ve vybrané cílové skupině mám přátele.

Tématem integrace cizinců se podrobněji zabývají i autoři jako je Trbola, Rákoczyová, Pavlík, Sartori, Dummet, Koldinská a další, ze kterých i tato práce ve své teoretické části vychází. Některé z titulů dokonce umožňují také náhled na problematiku integrace díky uskutečněným rozhovorům s cizinci, avšak i přesto jsem názoru, že je třeba se tomuto tématu dále věnovat. Usuzuji tak ze současného dění a těžkostem, které mohou díky nevhodné integraci nastat. Práce tak díky

své praktické části poskytuje další autentické pohledy na reálnou situaci očima cizinců.

Cílem diplomové práce je popsat v kontextu českého prostředí průběh integračního procesu, kriticky jej zhodnotit a navrhnout možná zlepšení. Cílem výzkumného plánu je přiblížit pohled na integraci díky vybraným cizincům původem z arabského světa žijících dlouhodobě v ČR, s nimiž bylo uskutečněno empirické šetření. Díky tomu je umožněn vhled do jejich všedního života. Zároveň tak diplomová práce poskytuje argumentaci proti možným předsudkům a stereotypům, se kterými se denně v české společnosti setkáváme.

Tato práce může sloužit nejen široké veřejnosti, která se chce o dané problematice dozvědět více. Dále však může posloužit i samotným cizincům, kteří se potřebují v otázkách týkajících integrace lépe zorientovat. V neposlední řadě odtud mohou čerpat informace pracovníci integračních center, neboť možná právě zde naleznou odpovědi na své otázky. Práce vychází z ověřených zdrojů a odborných pramenů, čímž poskytuje souhrn důležitých informací vztahujících se k tomuto tématu. Navíc nabízí „lidský“ pohled očima cizinců díky své praktické části.

1 Proces příchodu a integrace

S vývojem populace se neodmyslitelně pojí přesuny obyvatel. Lidé se dávají do pohybu z rozličných důvodů (obživa, válečné konflikty, vzdělání, rodinné důvody atd.). V momentě, kdy se ze svého původního prostředí dostanou do nového, dochází mezi nimi a okolím k nutné interakci, čímž dochází právě k integraci. Pro lepší orientaci v pojmech pojících se s procesem příchodu a integrace slouží tato kapitola, která osvětluje některé důležité pojmy.

V první části se kapitola zabývá pojmem migrace, od něhož se odvíjejí pojmy další. Jsou zde popsány nejen možné důvody přesunů obyvatel, legální i nelegální varianty umožňující přesun, ale také okrajově zmíněna situace na našem území. Část další se zabývá pojmem integrace a pomalu rozehrává úvahy nad tématy, kterým se práce věnuje později. Integrace nastává mezi přistěhovalými a danou místní majoritou právě díky přesunům obyvatel. Pokud by nedocházelo k migraci, nebyla by logicky ani nutná integrace cizinců v novém prostředí.

1.1 Migrace

Jedním ze základních pojmů, od kterého se postupně odvíjejí další, je migrace. Migrace je jakýkoliv pohyb člověka za cílem se trvale či dočasně usadit. Z migrace je dále odvozený pojem emigrace, jež má původ v latinském slově emigrare = stěhovat se, vystěhovat se. Toto přestěhování může být dobrovolné či nucené, dočasné či trvalé. Emigrantem je pak člověk, co dané místo opouští. Oproti tomu imigrant na dané místo přichází. Migrantem je pak každý, kdo se pohybuje z jednoho místa na druhé za účelem nalezení místa pobytu. Pokud se pojmu budeme více věnovat, získáme odpovědi na otázku, kde se vlastně přistěhovalci berou a proč.

Podněty pro soudobou migrační politiku jsou různé. Blíže se jimi zabývá Štica. Imigraci je třeba dle něj obecně chápat i jako důsledek nerovného přístupu lidí k šancím a dobrům nezbytným pro důstojný život. Hlavní motivací většiny migrujících osob je zlepšení životních podmínek. Pokud vůbec existují „hranice“ mezi jednotlivými společenstvími, je povinností těch silnějších a bohatších usilovat o zmírňování chudoby, podporu a pomoc společenstvím slabším a chudším. Zároveň to znamená usilovat o spravedlivé světové uspořádání v různých společenských oblastech. Regulativní imigrační politika je odůvodněná, avšak musí zůstat

principálně otevřená a musí být doplněná úsilím o globální rozvoj. Migranti bývají často „poslové zpráv“ o světě, ze kterého jsou díky nějaké nouzi nuceni k emigraci. Imigrační politika pak nesmí v žádném případě postrádat lidskoprávní charakter. Je nutné bojovat proti nenávisti, nedůvěře, xenofobii a rasismu. Úkolem státu, občanské společnosti i církve je vynakládat prostředky na zabránění nenávistných projevů vůči cizincům, imigrantům, menšinám a odmítání xenofobních a rasistických projevů ve společnosti. Zvláštní úlohu zde sehrávají výchova, vzdělávání ve školách a média. (Štica, 2010, s. 273–281 in Krupková, 2017, s. 15-16)

V nové zemi se lidé mohou ocitnout legální či nelegální cestou. Forma legální migrace zahrnuje přechodné pobyty na délku do 90 dnů a trvalé pobyty. Nelegální migrace pak označuje neoprávněný vstup a pobyt na našem území (a opačně, vycestování a pobyt neoprávněně občana ČR v jiné zemi), kam patří ekonomičtí migranti a uprchlíci.

Průcha definuje uprchlíka podle Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 jako osobu, jež se nachází mimo stát, kterého je občanem, z důvodů rasových, náboženských či národnostních, z důvodu příslušnosti k určité sociální skupině či kvůli svému politickému přesvědčení, a nemůže nebo nechce využít ochrany své země. (2001, s. 64)

Nejohroženějšími skupinami mezi uprchlíky jsou podle Chadimy děti a mladiství bez doprovodu dospělé osoby, staří lidé, ženy, fyzicky či mentálně postižení a oběti extrémního násilí. (2007, s. 132)

Uprchlíci tvoří specifickou kategorii migrantů, která je v současné době poměrně diskutovaným a aktuálním společenským tématem. Jejich práva a povinnosti jsou upraveny v **zákoně o uprchlících č.498/90 Sb.** a jejich mezinárodní ochranu upravuje **Úmluva o uprchlících a její Protokol**. Problematika uprchlictví by si jistě zasloužila věnovat větší pozornost, avšak v kontextu této práce se jí věnovat více nebudeme. Každopádně, ať už se jedná o migranta, který se sem dostal legální i nelegální formou, dozajista u něho dojde k jisté integraci.

Vztáhneme-li migraci k našemu státu, tak je třeba nahlédnout mírně do historie, což naskýtá Bittnerová s Moravcovou. Podle nich se výrazným zlomem vývoje etnické skladby obyvatelstva pro ČR stal přelom 80. a 90. let 20. století,

vývoj období 90. let a počátku 21. století, kdy se změnilo etnické klima ČR. (2010, s. 10-11)

Podle Jarkovské se v současné době Česká republika spolu s Finskem, Polskem a Slovenskem řadí spíše mezi členské státy Evropské unie s nízkým podílem imigrantů. (2015, s. 165)

Aktuální data o migraci lze pak nalézt nejen na webových stránkách Českého statistického úřadu, ale také na webových stránkách „Encyklopedie migrace“, což je projekt vycházející z iniciativ studentů Univerzity Karlovy, kteří se snaží objektivně popisovat a zároveň zasazovat do kontextů a širších souvislostí fenomén migrace do zemí EU.

1.2 Integrace

Na integraci cizinců do přijímací společnosti lze podle Štici nahlížet jako na jeden z klíčových aspektů mezinárodní migrace. Ve veřejných debatách, které probíhají v ekonomicky vyspělých zemích, se tento pojem v souvislosti s imigrací dostal během posledních let do popředí, a to nikoli neprávem. Integrace přitom podle něj představuje pojem, jenž bývá v politické i veřejné diskuzi chápán velmi odlišně. Navíc lze vnímat řadu aspektů, které integrační proces zahrnuje. Můžeme v něm rozlišit různé dimenze, které jsou mezi sebou propojeny a také se vzájemně ovlivňují. (2014, s. 73-75)

V základním slova smyslu je integrace chápána jako proces adaptace (z lat. *adaptio* = přizpůsobení), který probíhá v rámci interakce mezi majoritními i minoritními skupinami navzájem. Obě části společnosti se díky vzájemné interakci ovlivňují, při čemž většinová společnost vnímá tento proces leckdy spíše negativně. Výklad integrace, jakožto postupného včleňování jedince do společnosti, se podle různých autorů liší. Avšak všechny definice spojuje fakt, že se jedná o proces včleňování, který probíhá multidimenzionálně na straně majority i přistěhovalců.

Integrace však není jediným způsobem, jak se mohou imigranti do hostitelské společnosti včleňovat. Pro snadnější pochopení a uvědomění si samotného pojmu integrace lze uvést schéma J. W. Berryho (1980), o němž se opírá Průcha. Jedná

se o následující strategie, jak se do nové společnosti adaptovat. Do těchto strategií patří:

1. **Integrace** – imigranti uznávají, že kontakt s kulturou hostitelské země je pro ně důležitý, zároveň si však chtějí udržet svou vlastní kulturu.
2. **Asimilace** – imigranti usilují o co největší kontakt s dominantní kulturou a svou původní kulturu považují za málo důležitou pro život v novém prostředí. Při integraci splývá prioritní identita s kulturou původní. Při asimilaci s dominantní kulturou hostitelské země.
3. **Separace** – imigranti nepovažují kontakt s příslušníky a kulturou většinové společnosti za důležitý a setrvávají v určité izolaci od ní, jen se svou původní kulturou. Vlastně se ani nejedná o adaptaci.
4. **Marginalizace** – imigranti necítí potřebu kontaktu s většinovou kulturou, ale neuchovávají si ani tu svou původní. Identifikují se jen se subkulturou své vlastní skupiny. (Průcha, 2001 s. 155)

Z uvedeného schématu je jasné, že integrace neznamena to samé jako asimilace, jak by se mohlo jevit na první pohled. Tyto dva pojmy spolu totiž bývají často zaměňovány. Integrace může znamenat přizpůsobení se minority majoritě, aniž by se minorita zřekla své kulturní či etnické příslušnosti. Při asimilaci členové minorit pomalu ztrácejí svoji vlastní identifikaci se skupinou a stávají se členy společnosti majoritní.

Pro porovnání s dalšími autory lze použít např. Šiškovou. Podle ní integrace znamená včlenění jednotlivce nebo skupiny do nového prostředí a nových poměrů bez proměny vlastní identity nebo ztráty specifčnosti. Oproti tomu vysvětluje asimilaci jako: „...úplné přizpůsobení se jedince nebo skupiny, ať již přesídlenců, nebo národnostní menšiny, které vede ke ztrátě původní etnické identity; dochází pak k naprostému splynutí s majoritní společností; k asimilaci může docházet přirozenou cestou, bez nátlaku, nejčastěji v prostředí slabé koncentrace příslušníků daného etnika, známe však i asimilaci nucenou, nedobrovolnou, organizovanou mocenským aparátem.“ (2008, s. 265-266)

Vztah mezi integrací a asimilací popisuje i Štica. Ten rozumí integraci právě jako jednostrannému procesu ze strany cizinců ve smyslu asimilace, nebo v pojetí

integrace vzájemného oboustranného procesu, který se týká jak imigrantů, tak přijímající společnosti a na oba aktéry klade jisté nároky. Z toho vyplývá, že integrace umožňuje začlenění do majoritní společnosti a zároveň zachování svých specifík s tím, že se na ní podílí i přijímající společnost, zatímco asimilace znamená v rámci začlenění jistou změnu a naučení se nových zvyků s tím, že svou původní identitu opouštíme a týká se tedy hlavně osoby imigranta. (2014, s. 73)

Švarcová nabízí pohled skrze sociologické hledisko vycházející z Diderota (1999) a sice, asimilace je chápána jako společenský proces úplného přizpůsobení, kdy sociální partner opouští všechny své dosavadní hodnoty a vzory s tím, že přijímá nové v celém jejich rozsahu a plně se s nimi identifikuje. Asimilace vede k homogenizaci lidského prostředí. Integrací rozumí jakési ucelení, sjednocení, plnohodnotné soužití zdravých i handicapovaných jedinců, což umožňuje respektování individuálních potřeb každého z nich v různých životních oblastech (vzdělání, zaměstnání, volný čas apod.). (2008, s. 10-20)

Brouček et al. navíc podotýká, že v rámci průběhu přirozené, nenásilné asimilace může docházet k vzájemnému obohacování participujících etnických a jiných společenství. (in Průcha, 2001, s. 34)

Dle Slowíka je integrace proces rovnoprávného začleňování člověka do společnosti. Sociální integrace pak znamená sjednocování, spojování v nový celek, kdy minoritní skupiny a majorita rozvíjejí společenský systém, který obsahuje součásti hodnot a idejí obou stran. Každý zároveň nachází své místo ve společnosti, kde neexistuje mezi uvedenými skupinami žádná znatelná hranice. (2007, s. 31)

Shrneme-li to, integrace umožňuje zachování původní identity a zároveň začlenění do majoritní společnosti s tím, že se týká obou stran, tedy příslušníků menšiny i většiny. Oproti tomu asimilace znamená změnu zásadnější, neb imigrant svou původní identitu opouští a tento proces se týká převážně jeho. V rámci obou procesů však dochází k oboustrannému kontaktu obou stran, který může být i obohacující.

Samotnou integraci lze rozdělit podle určitých modelů národní integrace a rozdílů mezi evropskými a přistěhovaleckými zeměmi.

Jak píše Baršová a Barša, typologie modelů evropské integrace se terminologickými variacemi překrývají s autory, jako je Martiniello, Melotti, Castles – Miller, Drbohlav, Barša a další. Jedná se o tuto trojtypologii:

1) Etnicko-exkluzivistický model (též známý jako model „hostujících dělníků“ či „diferenčního vyčlenění“)

Jeho prototypem bylo až do konce 90. let západní Německo. Imigrace je v něm podmíněna potřebami trhu práce a pobyt pracovníků je chápán jako dočasný. Bývá označován jako „přechodná diferencovaná inkorporace“. Etnicko-kulturní odlišnost je chápána jako nepřekročitelná překážka politické integrace a ukazuje se na něm, že zohledňování etnicko-kulturních rozdílů může mít v jistém kontextu spíše segreganční než integrační smysl. Společnost neusiluje o zlepšení právního postavení a ani nezvažuje důsledky kulturní odlišnosti přistěhovalců.

2) Asimilační model

Prototypem je Francie, kde jsou přistěhovalci přijímáni jako stálí a rovnoprávní členové společnosti. Podmínkou k přijetí je jejich asimilace. Vyučování ve škole podle tohoto modelu ignoruje skupinové zvláštnosti žáků a všichni si mají osvojit identitu jednoho nedělitelného národa. Základní jednotkou integrace je zde jednotlivec.

3) Pluralistický (či multikulturní) model

Jeho představitelem je Velká Británie, kde je imigrace vnímána jako trvalá. Na rozdíl od Francie společnost přistupuje k imigrantům jako ke kulturně odlišným komunitám, jež mají harmonicky spolužít v rámci širšího politického celku. Neklade si pro přijetí do společnosti podmínku potlačení etnické příslušnosti. Toleruje veřejnou viditelnost dílčích skupin a bere na ně politický ohled, i zde se však předpokládá jistá míra osvojení většinové kultury. Základní jednotkou integrace je zde etnicko-kulturní skupina – „komunita“. (1999, s. 10–12 a 2005, s. 35–36)

Barša dále souhlasí s dělením tří rovin integrace podle Bauböck a Birch, a to **integraci kulturní**, kde se jedná o asimilaci – menšina opustí své hodnoty včetně zvyků, **tavicí tyglík** – menšina splyne s celkem a zároveň ho obohatí o své rysy, **kulturní pluralismus** – menšina si zachová svou kulturní odlišnost

a soudržnost, avšak ekonomicky a politicky je pevně vsazena do okolní společnosti, integraci sociálně-ekonomickou a občansko-politickou. (1999, s. 231)

Integraci lze vnímat i podle různých dimenzí a také se jí zabývají různé subjekty, čímž se práce podrobněji zabývá ve svých dalších částech. Nyní je podstatné zmínit, kdo sehrává hlavní roli v integraci u nás.

V současnosti má podle Trboly a Rákoczyové nejvýznamnější roli ve formulování i v realizování migrační a integrační politiky ČR **Ministerstvo vnitra**, zejména **Odbor azylové a migrační politiky**. Co se týká podpory integrace cizinců, jednotlivé rezorty každoročně rozdělují prostředky ze státního rozpočtu, z nichž se financují aktivity zaměřené především na poskytování sociálně právního poradenství, vzdělávání a začlenění zranitelných skupin migrantů. V současné době je kladen důraz na podporu jazykové výuky, která je stále aktuálním tématem kvůli povinnosti prokázat jazykovou kompetenci při žádosti o trvalý pobyt. (2011, s. 22–23 in Krupková, 2017, s. 39-40)

Pokud bychom chtěli souhrnněji vyhodnotit současné výsledky integrace migrantů v Česku, tak je to podle Drbohlava obtížné, neboť integrace migrantů není systematicky monitorována. Kromě toho nejsou zpracovávány pravidelné (např. roční) zprávy o stavu integrace migrantů a stejně tak se nesledují žádné integrační ukazatele. (2010, s. 91 in Krupková, 2017, s. 39)

2 Dimenze integrace

Integrace se odvíjí v několika rovinách, kdy zasahuje různé oblasti fungování jedince ve společnosti. Promítá se tak v pracovním procesu, při vzdělávání, v mezilidských vztazích a v mnoha dalších oblastech. S ohledem na to, jaký rozsah integrace má, je zde pro lepší pochopení tohoto procesu představena **typologie dimenzí integrace** Bosswicka a Heckmanna. Ti je dělí a vysvětlují následovně:

- **Strukturální dimenze integrace** – zahrnuje získání práv a přístup k základním institucím majoritní společnosti (ekonomické začlenění, trh práce, vzdělání, bydlení, zdravotní péče, sociální práva, pobytový status)
- **Kulturní dimenze integrace** – osvojení základních kompetencí a kulturních vzorců hostitelské společnosti, týká se jak migranta tak společnosti (kultura)
- **Interakční dimenze integrace** – týká se sociálních vztahů a vytváření sociálních sítí v rámci hostitelské společnosti (sociální sítě, přátelství, partnerství, manželství, členství v dobrovolnických organizacích, důležitost zvládnutí jazyka)
- **Identifikační dimenze integrace** – vnitřní přijetí pozice v nové společnosti samotným imigrantem. (2006, s. 9–11)

2.1 Strukturální dimenze

Význam strukturální dimenze Bosswick s Heckmannem vnímají následovně. Vzhledem k tomu, že většina přistěhovalců přichází do hostitelské země proto, aby zlepšila svůj sociální status a životní šance, musí vstoupit do základních institucí hostitelské společnosti. Tato integrace je podle nich začlenění do národní společnosti. (2006, s. 9)

Dle Štici strukturální dimenze zachycuje, jaký mají migranti přístup ke společenským institucím. (2014, s. 74)

Pod strukturální dimenzí si lze tedy představit nejen situaci na trhu práce, vzdělávání cizinců, otázky týkající se bydlení, zdravotní péče, sociální práva a další. Komplexně se jedná o začlenění a fungování cizinců v systému hostitelské země, kdy jedním ze stěžejních problémů této dimenze je právě trh práce.

2.1.1 Zaměstnávání cizinců v ČR

Určitou podmínkou pro začlenění nově příchozích do struktury fungující přijímající společnosti je vstup na trh práce. Často pro ně bývá obtížné novou práci získat, neboť je majoritní společnost vnímá jako odlišné.

Aby se vůbec člověk mohl nechat zaměstnat, potřebuje povolení k zaměstnání, tj. jakémukoli vztahu řídicímu se zákoníkem práce, což potvrzuje Trbola s Rákoczyovou. Povolení je tedy nutné pro pracovní poměr na plný úvazek (včetně pracovního poměru s flexibilní pracovní dobou), pracovní poměr na částečný úvazek, dohodu o pracovní činnosti i dohodu o provedení práce. Na českém pracovním trhu se lze podle nich pak setkat s následujícími dvěma skupinami osob cizinců:

- 1) **Cizinci postavení naroveň českým státním občanům** (občané EU a rodinní příslušníci občanů EU, občané jiných států Evropského hospodářského prostoru a jejich rodinní příslušníci, rodinní příslušníci občanů ČR, cizinci s trvalým pobytem, cizinci, kterým byl udělen azyl nebo doplňková ochrana.). Tito cizinci, kteří navíc tvoří většinu cizinecké populace žijící v ČR, mají stejné postavení jako čeští občané. Lze je přijmout do zaměstnání bez pracovního povolení a čerpat veškeré služby zaměstnanosti i podporu v nezaměstnanosti. Jedinou zvláštní povinností zaměstnavatele je ohlásit jejich zaměstnání nejdéle v den jejich nástupu do zaměstnání úřadu práce.
- 2) **Cizinci s omezeným přístupem na trh práce a ke službám zaměstnanosti.** V této kategorii se jedná o cizince, jež mají povinnost mít povolení k zaměstnání, a kteří mají určitá zvýhodnění. (2011, s. 135-137)

Sirovátka upozorňuje na složité interakce mezi faktory ovlivňující proces hledání zaměstnání. Na straně jedné je požadovaná mzda na pracovním trhu ovlivňována úrovní sociálních dávek, podstatnou roli však mají i zkušenosti na pracovním trhu, ze kterých vyplývá subjektivně očekávaná mzda. Ta vychází ze zhodnocení vlastních možností v dané situaci na trhu práce. Např. při delším trvání nezaměstnanosti se odráží na nezaměstnaném postupná ztráta jeho lidského kapitálu, ale také jakýsi negativní signál pro zaměstnavatele, případně i minulé neúspěchy při hledání práce se mohou odrazit na opětovném začlenění do pracovního procesu. Z toho důvodu nezaměstnaný očekává stále klesající mzdové nabídky,

což stále snižuje jeho motivaci vůbec zaměstnání hledat. Na straně druhé je získání zaměstnání pro nezaměstnané též „sociální výzvou“ jako možnost sociálního znovuzačlenění a znovuzískání sociálního statusu. (2002, s. 65–66)

Právě zaměstnání bývá často hnacím motorem k samotné migraci a integrace pak bývá často jejím následkem. Podle Baršové a Barši existují dva typy aktivních politik pracovní migrace. První kategorii tvoří **trvalá migrace**. Jejím smyslem je usídlení se pracovníka a jeho rodiny v hostitelské zemi. Druhá kategorie je tvořena **dočasnou pracovní migrací**, která reaguje na aktuální potřeby pracovního trhu, jež nemohou být pokryty z domácích zdrojů. Každý z modelů lze odůvodnit odlišným společenským cílem. Cílem politik trvalé imigrace je zejména podpora dlouhodobého hospodářského společenského rozvoje a případně částečná kompenzace nedostatečného demografického růstu hostitelské země. Hlavním cílem politik dočasné pracovní migrace je vyrovnání akutního nedostatku pracovníků konkrétních profesí na pracovním trhu. Dočasná pracovní migrace může mít podobu migrace spjaté s nedostatkem pracovních sil určité kvalifikace či v konkrétním sektoru, může být spjatá s investicemi, anebo s mezinárodními závazky a s pohybem tzv. kmenových zaměstnanců nadnárodních firem. (2005, s. 99)

Získání práce je pro cizince podmíněno určitými faktory, které však leckdy mohou začlenění na trh práce spíše znesnadňovat, ovšem na druhou stranu lze práci vnímat jak hnací motor pro snadnější začlenění dospělého jedince do společnosti.

2.1.2 Škola jako možný podpůrný prostředek integrace

Specifickou kategorií cizinců ovšem tvoří děti. Jejich začlenění do společnosti se pojí s určitými riziky a problémy, které v nejednom případě nastávají. Pokud se jedná o děti, které již mají plnit povinnou školní docházku, tak právě škola je institucí, která by měla jejich integraci podporovat a nemělo by v ní docházet k jakékoliv stigmatizaci.

Vzdělávací systém ČR je podle Čepičkové, Šikulové a Mrázové systémem státu založeném na občanském principu, tedy na rovnosti všech bez ohledu na etnickou, jazykovou, rasovou, národnostní a náboženskou příslušnost. V rámci školního klimatu by pak měla být nastolena rovnoprávnost, vzájemné poznávání a vzdělávání. (2008, s. 11)

Škola podle Mareše děti nejen vzdělává a poskytuje jim šanci k sociální mobilitě, ale i vychovává. Děti se v ní seznamují s hodnotami, normami a vzorci jednání, které v ní dominují a díky tomu působí škola jako socializační instituce integrující děti do dané společnosti. V rámci integrace dětí do školního prostředí se však mění jejich identita, což může komplikovat vztahy v jejich rodinách. Škola se s přítomností „jiných dětí“ vyrovnává různě. Mohou zde být snahy k respektování jinakosti, kterou lze využít i při výuce, ale také může nastat segregace těchto dětí v oddělených třídách, což bývá legitimizováno jako rozřadování dětí podle jejich schopností nebo jako snaha o efektivnější výuku (aby děti potřebující speciální přístup nebrzdily výuku těch, které ho nevyžadují). Během toho přitom dochází k mylné záměně odlišného kulturního kapitálu dětí za jejich nedostatek studijních schopností, či dokonce za jejich sníženou inteligenci. (in Jarkovská, 2015, s. 163)

Kulturním kapitálem se dle Krause zabýval francouzský sociolog a antropolog Pierre Bourdieu. Ten vnímá kulturní kapitál jako určité kulturní jednání, kterým bývá jedinec vybaven z rodiny. Právě s nástupem dítěte do školy dochází k diferenciaci mezi jednotlivými dětmi, neb každá rodina disponuje určitým kulturním kapitálem. Ten závisí na tom, do jaké míry rodina kulturně žije. Což znamená, zda se zde čte, jak se komunikuje, jak se rozvíjí slovní zásobě dětí, či jaká je vzdělanost rodiny. Děti s menším kulturním kapitálem jsou pak znevýhodněné. Zde nastává právě prostor pro činnost školy, která má takové znevýhodnění kompenzovat, což není jednoduché, neb je tím často vyžadován individuální přístup k dětem či jejich doučování. To však nebývá vždy vzhledem k ostatním dětem snadné. Jakmile se ve třídě vyskytne dítě cizinců, je potřeba k němu sice specificky přistupovat, ale také jej zároveň brát jako každého jiného člena třídy, aby se necítilo z kolektivu vyloučené. (2018, přednáška)

Podle Jarkovské se vzdělávání cizinců a minorit v českém vzdělávacím systému řeší na celostátní i krajské úrovni. Podle analýzy vládních či ministerských dokumentů a následně krajských dlouhodobých záměrů se ukazuje, že na krajské úrovni je této problematice věnován poměrně malý prostor. V českých školách se v případě dětí přicházejících z jiných zemí praktikuje zařazení do třídy o jeden ročník nižší, než kam by podle věku patřilo a dále je dítě půl roku osvobozeno od klasifikace z českého jazyka. Tato opatření stojí na falešné ideji, že v zemi původu probíralo dítě ve stejném věku zhruba stejnou látku, a tudíž se díky opakování toho, co už umí, naučí i nový jazyk. Na celém světě se samozřejmě

univerzálně neučí stejná látka. Český vzdělávací systém tak projevuje svoji homogenizační tendenci, která je příznačná pro celou českou společnost. Paradoxně nastávají situace, kdy je dítě právě přistěhované z jiné země, umístěno do třídy, kam věkem nepřísluší. To jej vrhá do situace, v níž narušuje vyžadovanou homogenitu hned nadvakrát, neboť nejen že je etnicky odlišné, ale má pro danou třídu i nepříslušný věk. (2015, s. 222-229)

Ve škole se má dle Čepičkové, Šikulové a Mrázové budovat multikulturní prostředí, což je jedním z úkolů formulovaných v dokumentech MŠMT. Při pokusu o definování multikulturního prostředí vychází z definic multikulturní výchovy. Ta v užším pojetí zprostředkovává poznání vlastního kulturního zakotvení a vede k porozumění a respektu k odlišným kulturám. V širším smyslu pak rozvíjí smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci, vede k chápání a respektování neustále se zvyšující sociokulturní rozmanitosti společnosti. Toto širší pojetí se poměrně hluboce dotýká mezilidských vztahů ve škole a vztahů mezi učiteli a žáky, mezi žáky navzájem, mezi školou a rodinou, mezi školou a místní komunitou. (2008, s. 11)

Podle Průchy pak vyjadřuje termín multikulturní výchova snahu vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost lidí chápat kromě své vlastní kultury i kultury jiné. Tato výchova má praktický význam vzhledem k vytváření postojů vůči imigrantům, příslušníkům jiných národů, ras apod. (2001, s. 41)

Mezi příležitostmi a možnostmi, které může škola využít, podle Loukotové patří podpora pozitivního školního klimatu, mezioborová spolupráce (školní sociální pracovník, pedagog, psycholog, sociální pracovník v ostatních institucích, pediatr aj.), podpora různých forem komunikace, dodržování principů humanizace školy, otevřenost školy (vůči žákovi i navenek), výměna zkušeností mezi školami, účast na komunitním plánování, zapojení se nebo tvorba tematicky zajímavých projektů, systémová podpora, podpora pedagogů a jejich vzdělávání, supervizní setkání, cílené zaměření se na oblast práce s dětmi ze znevýhodněných rodin (tj. i rodin imigrantů). Z hlediska RVP pro základní vzdělávání jde o posílení komunikativní kompetence (jazyková bariéra), zvýšení podpory kompetence sociální (a občanské), významnost sociální a multikulturní výchovy (průřezová témata). Školní sociální práce se školní sociální pedagogikou nabízí zefektivnění spolupráce s rodinou, mohou být možným prostředníkem v komunikaci s ostatními institucemi, poskytují prevenci sociálně patologických jevů, různé formy komunikace a spolupráce, podporu rodičovských

kompetencí, výchovné poradenství, sociální poradenství, podporu integrace, socializaci a resocializaci, snižování vlivu sociálních nerovností na vzdělávání, zapojení rodičů do komunitního plánování. Školní sociální práce se zdá být jedním z neúčinnějších nástrojů pro zefektivnění práce rodiny se školou. Mezi podmínky pro její úspěšnost se řadí kontinuální skupinová práce (v malých skupinách a třídách), aktuální intervence, snadná dostupnost pro rodiče, žáky i učitele, fungující kooperační struktury s institucemi a jedinci v okolí školy, inovativní projekty, které zvyšují příslušnost ke školní třídě a školní obci a nabídka zajímavých témat. (2008, s. 48-49)

Škola tedy do života dětí cizinců může vstupovat ve velké míře a záleží na dané škole, jaký postoj k dětem zaujme. Zda je bude přehlížet, vyčleňovat, snažit se je začlenit, nebo jejich odlišnost využije ve prospěch celého školního klima. Možností, jak díky škole zjednodušit integraci, je poměrně hodně, avšak leckdy je škola z nějakých důvodů nezvládá či nechce využít. Potíže mohou nastat v momentě, kdy škola integrovat děti cizinců nezvládá, což sebou nese např. projevy šikany ze strany dětí příslušníků majority a další okolnosti, čemuž se věnuje 4. kapitola „Překážky bránící integraci“.

2.2 Kulturní dimenze

Jak lze snadno odvodit již z názvu, tato dimenze se týká kultury, proto je potřeba si nejprve ujasnit, co vlastně znamená tento pojem samotný.

Kultura je podle Petruska a jeho Velkého sociologického slovníku souhrn prostředků a mechanismů specificky lidské adaptace vůči vnějšímu prostředí. Představuje činnosti jednotlivců a skupin, které jsou fixovány sociokulturními stereotypy a předávané prostřednictvím kulturního dědictví. (1996, s. 548-549)

Jeden z nejobvyklejších významů slova kultura chápe Eriksen jako synonymum sdíleného pohledu na život a obraz světa členů určité skupiny, který je odlišuje od členů jiných skupin. Bývá poměrně složité stanovit hranice mezi jednotlivými „kulturami“. Kultura není věc. Jsme však vychováváni tak, abychom vnímali kulturu právě jako věc, která náleží lidu, má fyzické hranice a staví svoji existenci na minulosti. Vymýšlíme prázdné fráze o tom, jak všichni mají právo na kulturu, zatímco bojujeme nesmyslnou bitvu o definování „typického“ ve své

vlastní kultuře. Nesmyslnou proto, že terén „tam venku“ se mění rychleji, než je mapa našich hranic vůbec schopna zaznamenat. Pokouší-li se člověk stanovit, co je čistě norské, indické – jakékoli, sociální realita se „tam venku“ změní ještě dříve, než to někdo zaznamená. Kultura je v neustálém pohybu, mění se, a historie vždy může být interpretována několika možnými způsoby. Hranice mezi kulturními oblastmi jsou tak mnohem pohyblivější. V dnešní době nelze uchránit ani kulturní hranice ani kulturní čistotu. Právě tuto situaci chtějí změnit některé kulturalistické ideologie, toužící po zmrazení představy o něčem pevném – jakémsi středobodu, který ohraničené společenství vzájemně sdílí, a chtějí z historie učinit jediné mýtické vyprávění osvětlující dnešní řád světa. (2007, s. 14–44 in Krupková, 2017, s. 18)

Kulturní dimenze pak podle Štici znamená zejména získání znalostí a kompetencí umožňující porozumění typickým situacím ve společnosti. Jedná se o poznání a určité přizpůsobení místním hodnotám, normám a vzorcům chování. (2014, s. 75)

V souvislosti s kulturou se lze často setkat i s kulturní identitou. Během integrace dochází ke konfliktu mezi zachováním vlastní kulturní identity a zároveň také k přejímání vzorců kultury hostitelské.

Identita společnosti má dle Bittnerové s Moravcovou úzkou vazbu na vědomí „odlišnosti“ a „výjimečnosti“. Tento fakt do značné míry ovlivňuje výběr postupů při interpretaci kolektivní identity. Autorky zmiňují Saukkonena, který se zabývá problematikou kulturní identity a v této souvislosti uvádí: „*Lidé jako členové různých kultur sdílejí příslušné kulturní identity, ale také tyto kultury mají své identity, své kulturní vzory, na jejichž základě probíhá např. výchova a socializace dětí*“. Zabýváme-li se kategorií skupinové identity, nemůžeme pominout problematiku spojenou s kulturními autostereotypy. Právě studium autostereotypů vede badatele k tomu, aby překročil onu hranici vymezenou etickým přístupem ke studiu. Výzkumník se ocitá v bezprostředním kontaktu se členy zkoumané skupiny a nazírá na otázky identity pod jejich zorným úhlem. Obraz autostereotypů je odhalován na základě přirovnání konstruovaného obrazu „vlastní skupiny“ s konstruovanými stereotypními obrazy „skupin cizích“. V tomto případě se jedná o fenomén „kolektivního vědomí“, který se projevuje v připisování specifických (pozitivních) vlastností skupině vlastní a specifických (negativních) vlastností skupinám cizím. (2010, s. 23, in Krupková, 2017, s. 19)

S kulturní identitou se váže i pojem etnicita. Petrussek et. al. píše, že etnicita je: „vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních) rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formulujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu“. (1996, s. 275)

Dalším takovým pojmem, který se s kulturní identitou pojí, je etnické vědomí, Podle Průchy je i toto, jako každé jiné vědomí, v podstatě psychickým stavem prožívání – má tedy emocionální složku. (2001, s. 18)

V souvislosti s etnicitou lze také zmínit etnické konflikty. O tomto tématu píše Tesař. Hovoří-li někdo o etnické hudbě, má na mysli něco pozitivního, avšak mluvili o etnických konfliktech, myslí tím něco odpuzujícího. Ačkoli by aspoň ve vědě mělo mít spojení etnický konflikt neutrální význam, vyjadřuje přívlastek etnický v běžném jazyce odstup. Kdybychom chtěli přirovnat vysvětlení etnika, tak k němu můžeme dát do protikladu národ. Stejně tak, jako když někdo řekne křesťan – pohan, město – venkov atp. Etnikum je termín pro etnickou skupinu (může označovat např. původní společenství, nebo i imigranty). Tesař odkazuje na Pierre van den Berge, jenž používal spíš neologismus „ethny“, ten definoval takto: „*modelovým etnikem je skupina se společným původem, spjatá sociálně příbuzenskými sňatky a prostorově teritoriem*. (2007, s. 15–19 in Krupková, 2017, s. 20-21)

Kulturní dimenze tak neznamená pouze začlenění jedince do společnosti, ale nese v sobě jisté pochopení nové kultury, určité přizpůsobení se daným zvyklostem a pravidlům. Zároveň se jedná o obousměrný proces, kdy dochází ke vzájemnému ovlivňování nově příchozích s přijímající společností. Díky tomu se obě strany mohou od sebe ledasčemu přiučit. Ne vždy je to však vnímáno takto pozitivně. Na straně cizinců navíc dochází k rozporu mezi svou „původní“ kulturní identitou, neboť si s sebou již nesou určité zažití vzorce chování, zvyky, způsoby vnímání světa, styl života atp., což se dostává do protikladu s kulturou novou. Vystávají otázky, jak moc se vlastně začlenit a zda vůbec. Nutno brát v potaz, že cizinci často přicházejí s nějakým náboženským vyznáním nebo jsou z velké části ovlivňováni rodinou, která na ně vyvíjí tlak, aby zarputile setrvali a sympatizovali pouze se svou původní kulturou. Díky tomu vzniká další propast, která cizincům znesnadňuje v této rovině jejich integraci. Na straně druhé se lze setkat se strachem

z nově příchozích, kdy si majorita nechce připustit nové možné vzorce chování a úplně se od nich s nezájmem distancuje.

2.3 Interakční dimenze a identifikační dimenze

Tyto dimenze Štica chápe následovně. Interakční znamená začlenění imigrantů do primárních vazeb a sociálních sítí. Dimenze identifikační pak popisuje subjektivní vnímání imigrantů jako příslušníků přijímající společnosti. (2014, s. 75)

Interakční dimenze podle Bosswicka a Heckmanna znamená přijetí a začlenění přistěhovalců do primárních vztahů a sociálních sítí hostitelské společnosti. Lze sem řadit sociální sítě, přátelství, vznik manželství a členství v dobrovolných organizacích. Mezi hlavní předpoklady interaktivní integrace patří komunikativní kompetence. Podstatnou roli v začlenění do daných sociálních systémů společnosti sehrává podpora, solidarity (příbuzných a spoluobčanů) a v neposlední řadě sdílení informací a zkušeností. (2006, s. 10)

Identifikační dimenze navazuje na tu kulturní. Bosswick s Heckmannem tvrdí, že je nejprve potřeba získat kulturní kompetence dané společnosti, aby v ní jedinec vůbec mohl fungovat. Ovšem pro to není nutné rozvinout pocit sounáležitosti s hostitelskou společností. Ten se může rozvíjet později v integračním procesu, a to v důsledku účasti a přijetí. Začlenění do nové společnosti na subjektivní úrovni je určeno pocity sounáležitosti a identifikace zejména v etnickém, regionálním, místním či národním určení. (2006, s. 10)

Podstatnou roli (nejen) v těchto dvou dimenzích sehrává jazyková kompetence. Výukou češtiny pro cizince se zabývají zejména neziskové organizace a dobrovolníci. Existuje však také např. Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, která úzce spolupracuje s MŠMT. Znalost jazyka je potřebná, ne-li stěžejní, neboť jsou pak mnohem snadnější cesty k pochopení kultury, fungování společnosti, začlenění na pracovní trh, navázání sociálních kontaktů, ale také k lepší orientaci v legislativě, které se věnuje další kapitola.

3 Český systém pomoci

V přechodných kapitolách byly objasněny jednotlivé pojmy související s integrací a její možné chápání s ohledem na to, do jakých oblastí se promítá. Nyní se přesuneme ke konkrétnímu způsobu a možnostem integrace do českého prostředí, neboť tato kapitola komplexně popisuje fungování systému pomoci cizincům v ČR. Zabývá se nástroji, které se v rámci integrace uplatňují a snaží se přiblížit fungování integračního procesu v českém prostředí. Díky tomu se zde řeší, kdo integraci zajišťuje, čímž je dán prostor státnímu i neziskovému sektoru. Nejprve je zde uvedena platná legislativa, ze které je nutné vycházet.

3.1 Legislativní ukotvení v českém právním řádu

Menšinové skupiny jsou chráněny třemi skupinami zákonů: **(1) zákony o občanských právech, (2) zákony o zaměstnání a (3) zákony o veřejném hanobení skupiny**. Je nutné si uvědomit, že mnoho zákonů, které nejsou určeny přímo k ochraně menšinových skupin, mohou mít dokonce silnější účinek. Například **Zákon o minimální mzdě** zkvalitňuje životní úroveň utiskovaných skupin, čímž se zlepšuje jejich zdravotní stav, zvyšuje se stupeň vzdělání i sebeúcta. Výsledkem pak je, že jsou přijatelnější pro příslušníky většinové skupiny jako partneři a sousedé. Záměrem legislativy je vyrovnat výhody a snížit diskriminaci. (Allport, 2004, s. 478–483 in Krupková, 2017, s. 41)

Jako konkrétní příklady jsou níže uvedeny a krátce představeny vybrané legislativní dokumenty dotýkající se cizinců žijících v ČR. S dalšími zákony práce seznamuje později v kontextu s konkrétními příklady, kterých se legislativa dotýká. Mezi stěžejní dokumenty patří:

- **Listina základních práv a svobod**

Hlava třetí nese název „Práva národnostních a etnických menšin“. Vyplývá z ní, že příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu. Projeví se to např. v právu na vzdělání v jejich jazyku, právo užívat vlastního jazyka v úředním styku, možnost sdružovat se s dalšími příslušníky národností či etnické menšiny apod. (Listina základních práv a svobod, 1993)

- **Koncepce integrace cizinců na území České republiky**

Aktualizovaná podoba byla přijata usnesením vlády ČR ze dne 8. února 2006 č. 126. Usnesením vlády ČR ze dne 23. července 2008 č. 979 byla koordinační role při realizaci Koncepce integrace cizinců na území ČR převedena z Ministerstva práce a sociálních věcí na Ministerstvo vnitra. Další aktualizace proběhly v roce 2017. Podle Ministerstva vnitra se jedná se o jakýsi rámec, který určuje směr, jakým se má integrační politika ČR ubírat. Politika integrace cizinců je vnímána jako nedílná součást legální migrační politiky a musí tedy reagovat na vývoj migrace. Mezi cílená specifická opatření, jež mají vést k efektivní integraci cizinců v ČR, jsou znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost, orientace ve společnosti, vzájemné vztahy cizinců a majoritní společnosti. Důraz je kladen hlavně na jazykové kompetence a integrační centra, která je zapotřebí vytvořit ve všech krajích. Koncepce integrace se dále zaměřuje na podporu činnosti nestátních neziskových organizací, neboť jejich činnost též považuje za stěžejní. (Koncepce integrace, 2006)

- **Zákon o pobytu cizinců na území České republiky**

Zákon č. 326/1999 Sb. upravuje v návaznosti na přímo použitelný předpis EU podmínky vstupu cizince na území ČR a vycestování cizince z území, podmínky pobytu cizince na území a vymezuje působnost Policie České republiky, Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničních věcí v této oblasti státní správy. Cizincem se dle tohoto zákona rozumí fyzická osoba, která není státním občanem ČR, včetně občana EU. (Zákon o pobytu cizinců na území ČR, 1999)

- **Antidiskriminační zákon**

Zákon č. 198/2009 Sb. v celém znění o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů blíže vymezuje práva ohledně rovného zacházení a zákazu diskriminace ve věcech týkajících se zaměstnání, podnikání či jiné samostatné výdělečné činnosti, dále členství a činnosti v odborových organizacích, radách zaměstnanců nebo organizacích zaměstnavatelů. Za diskriminaci se pak považuje i obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci. Vymezuje také přípustné případy „diskriminace“, pokud je práce omezena např. věkem, vzděláním apod. (Antidiskriminační zákon, 2009)

3.2 Úloha státního sektoru

Státní sektor plní v mnoha případech zcela nezastupitelnou funkci. Zajišťuje nejen základní zdravotní péči, pojištění, dávky. Jeho činnost je upravena některými dalšími legislativními dokumenty, které jsou zde přiřazeny ke konkrétním příkladům státní pomoci.

Samotná existence státního sektoru vychází z lidských potřeb a jejich uspokojování. Hmotné, nehmotné i psychické potřeby zaujímají dle Dubna různá místa v preferenčních hodnotách spotřebitelů, jednotlivců nebo domácností. Stejně tak, jako je jednatel při svém fungování odkázán na žití v určitém společenství, jsou i jeho potřeby potřebami člověka žijícího v určitém čase, prostoru a společenských podmínkách. Jako příklady potřeb lze uvést potřebu vzdělání, bydlení, potřeby kulturního charakteru, zdravotní péče a další. (2001, s. 27-30)

Stejně jako pro Čechy platí i pro cizince zde žijící systém státního sociálního zabezpečení, který poskytuje sociální pojištění, státní sociální podporu a sociální pomoc. Cizinci si snadno mohou podmínky a podrobnosti dohledat na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí nejen v češtině, ale i v angličtině.

Jedna z hlavních úloh státu pak tkví v pojištění. K tomu, aby se mohl člověk účastnit nemocenského a důchodového pojištění, musí být výdělečně činný. O nemocenském pojištění pojednává zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, o důchodovém pojištění pak zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. V obou případech nehraje pobytový status roli, ovšem jedinou výjimku představuje přiznání invalidního důchodu, které je podmíněno dle §42 zákona o důchodovém pojištění právě trvalým pobytem osoby na území ČR. Oba typy zabezpečení nijak nerozlišují mezi českými občany a cizinci, přímá diskriminace v tomto slova smyslu tedy neexistuje. Ovšem na druhou stranu lze hovořit o nepřímé diskriminaci, neboť zcela logicky z legislativy vyplývá, že nároku na starobní důchod splní lépe podmínky občan český než příchozí cizinec, neboť nárok vzniká až po dosažení určité doby pojištění, o čemž pojednává §28, §29, §31 a §32 zákona o důchodovém pojištění. (Zákon o důchodovém pojištění, 1995 a Zákon o nemocenském pojištění, 2006)

Dalším typem pojištění je zdravotní, které spadá pod Ministerstvo zdravotnictví a vychází ze zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění.

Podle Machaidze se řídí zdravotní pojištění cizinců zaměstnaných v ČR zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, kde podle § 180i musí mít všichni cizinci na území ČR zdravotní pojištění. Důvodem je jednak zajištění nutné zdravotní péče pro všechny, kteří na území ČR potřebují ošetřit a dále zajištění úhrady nákladů zdravotnickým zařízením. (2016, online)

Vymezení osob účastnících se na systému veřejného zdravotního pojištění se odlišuje podle různých zákonů. Dle §2 zákona o veřejném zdravotním pojištění jsou systému účastny osoby, které mají trvalý pobyt na území ČR a zaměstnanci zaměstnavatele se sídlem na území ČR. (Zákon o veřejném zdravotním pojištění, 1997)

Podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců jsou systému účastni všichni cizinci v režimu zákona o azylu. Dále pak někteří cizinci, kterým bylo uděleno vízum za účelem strpění. Cizinci, na které se vztahuje institut ochrany dle §42e zákona o pobytu cizinců, včetně žadatelů o toto povolení. Držitelé povolení k dlouhodobému pobytu za účelem vědeckého výzkumu. Cizinci narození na území ČR, kteří dle §88 požádali o povolení k trvalému pobytu. (Zákon o azylu, 1999 a Zákon o pobytu cizinců, 1999)

Státní sektor poskytuje také sociální dávky, kam se podle Trboly a Rákoczyové řadí dávky státní sociální podpory, podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci dle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, příspěvek na péči dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a dávky pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení). Pro cizince ze třetích zemí platí, že základní podmínkou pro rovné zacházení v oblasti sociálního zabezpečení a sociální pomoci je získání trvalého pobytu. Teprve s tímto statutem se jim otevírá přístup k podpoře v nezaměstnanosti a k podpoře v hmotné nouzi. Ovšem existuje i výjimka, kdy nemusí mít cizinec trvalý pobyt v ČR, a tím je státní sociální podpora, na kterou vzniká i cizincům ze třetích zemí nárok v tom momentě, pokud jsou hlášeni k pobytu dle zákona o pobytu cizinců anebo dle zákona o azylu po dobu nejméně 365 dnů ode dne hlášení. Další výjimku představuje dávka mimořádné okamžité pomoci dle zákona o pomoci v hmotné nouzi, kdy každý cizinec legálně pobývající na území ČR (s výjimkou žadatelů o azyl/mezinárodní ochranu) má právní nárok na pomoc v situaci, kdy: „s přihlédnutím k jeho příjmům, celkovým sociálním a majetkovým poměrům hrozí vážná újma zdraví.“ (§2 odstavec

3 a §5 odstavec 2 zákona o hmotné nouzi). Na základě správního uvážení úřadu lze tuto pomoc obdržet v případě mimořádné události, díky které cizinec nemá prostředky k úhradě jednorázového výdaje, k úhradě základního předmětu vybavení domácnosti, na zájmovou činnost dítěte. Pomoc lze poskytnout také např. propuštěným z léčení závislostí, propuštěným ze zařízení omezující svobodu a osobám bez přístřeší. Každému cizinci (tedy včetně cizince pobývajícího zde neoprávněně) lze poskytnout pomoc, pokud mu hrozí vážná újma na zdraví. V momentě, kdy cizinec požádá o mimořádnou okamžitou pomoc dává úřadům důkaz, že nedisponuje dostatkem prostředků, což by orgán cizinecké správy mohlo vést k zahájení řízení o zrušení jeho povolení k pobytu, čímž nastává poněkud zvláštní situace. (2011, s. 142-143)

3.3 Podmínky pobytu cizinců v ČR a státní občanství

Ministerstvo vnitra ČR vymezuje podmínky pobytu cizinců, včetně podmínek týkajících se cizinců z třetích zemí a jejich vstupu na naše území. Mezi tyto podmínky patří platný cestovní doklad opravňující držitele k překročení hranic, mají platné krátkodobé vízum, pokud je požadováno, nebo platné povolení k dlouhodobému nebo trvalému pobytu či platné dlouhodobé vízum, zdůvodní účel a podmínky předpokládaného pobytu, mají zajištěné dostatečné prostředky, nejsou osobami vedenými Schengenském informačním systému (kde je jim odepřen vstup), nejsou považováni za hrozbu pro veřejný pořádek, vnitřní bezpečnost atd. MVČR rozlišuje základní **pobytové stupně** podle délky trvání na *krátkodobý pobyt* (do 90 dnů) *dlouhodobý pobyt* (nad 90 dnů) a *trvalý pobyt*. (MVČR – Odbor azylové a migrační politiky, 2017)

Na trvalý pobyt lze dle Trboly a Rákoczyové pohlížet ze dvou perspektiv, a to z pohledu českého cizineckého práva, kdy se jedná o nejvyšší stupeň pobytového oprávnění pro cizince a z pohledu celkově správně-právního, v němž lze trvalý pobyt charakterizovat jako standardní postavení obyvatele české společnosti. K získání trvalého pobytu slouží řízení o vydání povolení k trvalému pobytu, kdy musí cizinec splnit zákonné podmínky. S výjimkou prokázání zajištění ubytování, které se vztahuje na všechny cizince, tak pouze pro cizince ze třetích zemí platí, že jsou povinni předložit doklad o trestněprávní bezúhonnosti vydaný jejich domovským

státem (tento doklad se předkládá pouze tehdy, je-li cizinec o jeho předložení požádán). Dále je nutné předložit doklad o složení jazykové zkoušky, jejíž úroveň je v současné době vyhláškou MŠMT stanovena na stupeň A1. Nakonec se předkládá doklad o měsíčním příjmu ve výši součtu životního minima a normativních nákladů na bydlení dle zákona o státní podpoře. (2011, s. 124-127)

Existují i zvláštní pobytová oprávnění, jež upravuje zákon o pobytu cizinců, a to zelená a modrá karta. Podle Valentové et al. se jedná o dva typy pobytových oprávnění, které nezapadají mezi dlouhodobé pobyty ani víza a jsou určena pro pracovní migranty. *„Zelená karta je zvláštním typem dlouhodobého pobytu za účelem zaměstnání, které má usnadnit vstup cizinců s kvalifikací, která je nedostatečná, na trh práce... Modrá karta integruje do jednoho povolení, povolení k pobytu a povolení k zaměstnání.“* Tato pobytová oprávnění tak umožňují jednodušší vstup vybraným skupinám migrantů na území ČR a trh práce. (2012, s. 35-36)

S pobytem cizinců souvisí i další oblast, jež se s integrací pojí, a to udělení českého občanství, které je upraveno zákonem č. 40/1993 Sb. **o nabývání a pozbývání státního občanství ČR.** Podle tohoto zákona *„žadatel má na území České republiky ke dni podání žádosti po dobu nejméně pěti let povolen trvalý pobyt a po tuto dobu se zde převážně zdržuje“.* Splnění této podmínky lze však prominout, pokud žadatel má v ČR trvalý pobyt a současně splňuje jednu ze zákonem stanovených podmínek: narodil se na území ČR, žije zde nepřetržitě aspoň 10 let, měl v minulosti české státní občanství nebo státní občanství ČSFR, byl osvojen státním občanem ČR, anebo aspoň jeden z jeho rodičů má české občanství, jeho manžel/manželka má české státní občanství, je státním občanem ČR, je bez státního občanství, byl mu udělen azyl, přesídlil do ČR do 31. prosince 1994 na základě pozvání vlády. Dále žadatel *„prokáže, že nabytím státního občanství ČR pozbyde dosavadní státní občanství, nebo prokáže, že pozbyl dosavadní státní občanství, nejde-li o bezdomovce nebo osobu v přiznaném postavením uprchlíka na území ČR.“* Žadatel *„nebyl v posledních pěti letech pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin“* a udělení státního občanství není v rozporu s bezpečnostními zájmy ČR. Žadatel prokáže znalost českého jazyka a *„plní povinnosti vyplývající z ustanovené zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt a vstup cizinců na území ČR, povinnosti vyplývající ze zvláštních předpisů upravujících veřejné zdravotní*

pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, daně, odvody a poplatky“ poslední 2 podmínky lze prominout „v případech hodných zvláštního zřetele“. (Zákon o nabytí a pozbytí státního občanství ČR, 1993)

Imigranti jsou pak v hostitelské společnosti prostorově rozmístěni, jak uvádí Bittnerová a Moravcová, dle vnějších a vnitřních faktorů. **Vnitřní faktory** prostorového rozmístění vychází z vnitřku určité skupiny imigrantů. Může se jednat o vlastní finanční zdroje, které určují lokalizaci bydliště, dále kulturní charakteristiky, dobu pobytu v hostitelské zemi atd. **Vnější faktory** naopak vyvstávají z prostředí hostitelské země a majoritní populace. Řadí sem nesnášenlivost a xenofobii v hostitelské populaci, formu imigrační politiky nebo charakteristiky místního pracovního trhu a trhu s domy a byty. (2012, s. 16)

3.4 Činnost neziskového sektoru

V integraci do českého prostředí hrají podstatnou roli i **nestátní neziskové organizace** (dále jen NNO), které jsou oproti institucím veřejné správy více orientovány na komplexnější uspokojování potřeb přistěhovalcům a svými aktivitami tak často zaplňují mezery ve výkonu veřejné služby.

Provázanost mezi neziskovým sektorem (dále jen NS) a státem je však patrná. Hyánek zmiňuje, že vztah mezi těmito sektory se váže k filantropii a postoje státu k filantropickému chování, neboť stát poskytuje NS finanční zdroje formou dotací, grantů, anebo nepřímou cestou v podobě daňových úlev a osvobození. Stát dále ovlivňuje NS i regulačními opatřeními apod. (2007, s. 34)

S ohledem na financování NS státem lze položit otázku: „Proč stát vůbec poskytuje daňové výhody?“, na kterou odpovídá Růžičková. Podle ní totiž neziskové organizace snižují výdaje státu, poskytování výhod státem je společensky efektivní a poskytování výhod je nezbytné, neboť umožňují NS jako objektivně prospěšnému sektoru prosperovat ve smíšené tržní ekonomice. (2000, s. 82)

NNO dle Valentové et al. napomáhají předcházení sociálnímu vyloučení cizinců, zasazují se vytváření podmínek ke vzájemnému respektu a soužití, k ochraně před projevy nežádoucího jednání (diskriminace, rasismus, xenofobie). Též se snaží o vzájemnou komunikaci mezi cizinci a majoritou. Jejich význam navíc spočívá

v bezprostředním poskytování služeb migrantům, díky čemuž zajišťují podporu integrace cizinců na lokální úrovni. Aktivity NNO jsou financovány převážně z fondů státního rozpočtu formou dotací jednotlivých ministerstev, dále z prostředků EIF, ESF a dalších fondů EU či EHS. (2012, s. 83)

Typologii neziskových organizací působících ve veřejném i v soukromém neziskovém sektoru uvádí Rektořík. Ten odlišuje neziskové soukromoprávní organizace vzájemně prospěšné, veřejně prospěšné, organizace typu organizačních složek a příspěvkových organizací státu a samosprávných územních celků, neziskové ostatní veřejnoprávní organizacemi, neziskové soukromoprávní organizace typu obchodních společností a jim podobných. (2001, s. 42-43)

Boukal rozlišuje pět forem NNO, mezi něž patří občanská sdružení, nadace, nadační fond, obecně prospěšná společnost a církevní organizace. (2009, s. 41-61)

Jako konkrétní příklady jednotlivých forem NNO, které se zabývají integrací cizinců, lze uvést k občanským sdružením Organizaci pro pomoc uprchlíkům Brno, Most pro lidská práva Pardubice, Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka Praha, META – Sdružení pro mladé migranty Praha a další. Příkladem nadace jsou Varietas a Nadace rozvoje občanské společnosti. Nadačním fondem je např. Nadační fond Generace 21. Jako obecně prospěšná společnost vystupuje Centrum pro integraci cizinců a k církevním organizacím patří Diecézní charita, Armáda spásy Brno a další.

Členit NNO lze do několika typů podle jejich funkce. Sekretariát Rady vlády pro nestátní neziskové organizace rozlišuje servisní, advokační, zájmové a filantropické NNO. **Servisní NNO** poskytují svým klientům přímé služby, tedy přímo řeší veřejné problémy. Patří sem NNO, které poskytují sociální služby, zdravotní péči, humanitární pomoc, rozvojovou spolupráci, pomáhají se sociálním začleňováním. Většinou se jedná o nečlenské NNO. Servisní a advokační funkce NNO v některých případech splývají (konkrétní NNO plní obě funkce zároveň v určitém poměru svých činností). **Advokační NNO** bojují za práva vymezených skupin či vybraných veřejných zájmů. Jejich činnost zahrnuje prosazování změn nebo naopak jejich bránění jejich vzniku. Sehrávají významnou roli v prosazování principu rovnosti, nediskriminace, chrání práva menšin, zajišťují kulturní aktivity, zabývají se ochranou zdraví, životního prostředí nebo práv spotřebitelů. Z hlediska struktury jsou jak členskými organizacemi (občanská sdružení, nyní spolky)

tak nečlenskými (obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy). **Zájmové NNO** jsou nejpočetnější skupinou v českém NS. Zajišťují organizování zájmové činnosti pro své členy (jsou tedy postaveny na členství), ale leckdy i pro širokou veřejnost. Zabývají se oblastí sportu a kultury. **Filantropické NNO** podporují finančně i hmotně veřejně prospěšné aktivity. Patří sem nadace a nadační fondy. (Sekretariát RVNNO na základně usnesení vlády ČR č.608/2015, online)

Dostupnost služeb je podle Trboly s Rákoczyové některým skupinám potenciálních klientů v několika krajích ČR nedostatečná. Nejvíce organizací směřujících svoje aktivity k problémům integrace cizinců působí v místech, kde je hustota cizinců nejvyšší. Největší působnost v rámci ČR mají NNO, které mají potenciál ke zřizování poboček v jednotlivých regionech. Jako největší organizace co do působnosti a také nejvíce aktivní co do rozsahu služeb je vnímána Charita ČR. Ta zřizuje pobočky ve všech regionech a v rámci oddělení migrace se v těchto pobočkách zaměřuje na aktivity v oblasti podpory integrace cizinců do lokálních společností. (2011, s. 86-87)

Služby poskytované NNO v oblasti integrace cizinců člení Prouzová et al. podle jejich účelu do následujících kategorií:

- **Zdraví** – v této oblasti se přímé poskytování služeb týká zejména využití psychologa.
- **Rekreace a kultura** – volnočasové aktivity, kulturní a sportovní akce, různé výlety, dílny, pořádání festivalů, kulturních akcí a seminářů, ale také publikování a zprostředkování informací cizincům (v jejich rodném jazyce a v češtině) i široké veřejnosti prostřednictvím časopisů, internetu a celkovou medializací.
- **Vzdělávání** – klíčová kategorie, neboť poskytuje kurzy českého jazyka, jehož znalost je klíčovým předpokladem k úspěšné integraci cizince do české společnosti.
- **Sociální péče** – patří sem sociální poradenství, pomoc se získáním zaměstnání, asistence na úřadech, materiální a finanční pomoc, pomoc při hledání školy a volnočasových zařízení, pomoc se zajištěním bydlení, pomoc s vyřizováním sociálních dávek, aktivizační služby pro rodiny s dětmi, poradenství v oblasti vzdělávání, doplatky na léky a zdravotní potřeby.

- **Služby jinde neuvedené** – služby týkající se ochrany lidských práv (organizace zpracovávají problematiku cizinců teoreticky, monitorují a vyvíjejí snahu o ovlivňování právních norem, konkrétně např. lobbying ve prospěch cizinců atd.). Dále sem patří odborná a právní pomoc se zajištěním pobytu na území ČR, zajištění občanství, ale také činnosti napomáhající ke vzniku přátelství a porozumění mezi národy a ostatní služby jinde neuvedené. (2008, s. 29-31)

Konkrétní organizace se samozřejmě rozsahem poskytovaných služeb liší a leckdy se nezabývají pouze jednou z výše uvedených kategorií, neboť často zajišťují hned několik z nich. Jako konkrétní příklad sloužící k vytvoření lepší představy o poskytovaných činnostech a jejich pointegrační charakter jsou zde představeny vybrané NO – Charita ČR a InBáze.

Charita ČR v první řadě poskytuje poradenství, jehož základ tvoří poskytování bezplatných služeb odborného sociálního a právního poradenství. Tyto služby jsou poskytovány ambulantní a terénní formou, využívat je mohou prakticky všichni bez ohledu na svůj pobytový status. Dále mohou cizinci využít jazykovou asistenci a účastnit se akcí či projektů, které Charita pořádá, díky čemuž umožňuje informování široké veřejnosti o situaci cizinců u nás. (Charita ČR, 2019)

Cílovou skupinu InBáze tvoří migranti žijící na území hlavního města Prahy. Nabízí odborné sociální poradenství, které poskytuje pomoc, podporu a případnou asistenci v otázkách bydlení, profesního uplatnění, finanční situace, zdravotní péče a zdravotního pojištění, vzdělávání, pobytu na území ČR, zprostředkování návazných služeb, jednání s úřady a dalšími institucemi. Právní poradenství často řeší otázky ohledně žádostí o víza či trvalé pobyty atd. V rámci psychosociálního poradenství nabízí individuální terapeutická sezení v bezpečném prostředí. V rámci služeb pro rodiny s dětmi probíhá právě poradenství týkající se řešení aktuálních potřeb a problémů rodiny, pomoc se školní docházkou a zajištění volnočasových aktivit pro děti. InBáze nabízí i konkrétní programy pro děti, které mohou navštěvovat interkulturní klub, účastnit se akcí, nebo se věnovat češtině. Mentoring poskytuje podporu dětí a mladistvých při orientaci v naší kultuře, jejich včlenění do českého prostředí, a hlavně rozvoj jejich potenciálu. Multikulturní skupiny nabízí zejména možnost nalezení nových přátel, odpočinek a procvičení českého jazyka. Asistenční a poradenské služby pro migranty zahrnují tlumočení a doprovod (na úřad, do školy,

k lékaři atd.), základní sociální poradenství a pomoc s orientací v českém prostředí (např. předání kontaktů na organizace občanské společnosti, seznámení s možností zapojení do místního občanského života). InBáze pořádá v neposlední řadě i akce pro širokou veřejnost. (InBáze, 2019)

Z výčtu činností je patrné, že NNO zastávají opravdu velice důležitou funkci. Jejich role v oblasti poskytování služeb přistěhovalcům spočívá podle Trboly a Rákoczyové zejména v jejich specializaci na identifikaci potřeb této cílové skupiny, což vyzdvihuje jejich činnosti oproti institucím veřejného sektoru. NNO jsou schopny prostřednictvím svých nástrojů a metodik práce uspokojit i ty potřeby přistěhovalců, jež nejsou definovány opatřeními integrační politiky. Jejich přístup ke klientům je mnohem komplexnější (poradenství, krizová intervence, výuka jazyka, vyřizování agendy, kurzy sociální orientace apod.), než je tomu v případě institucí veřejné správy, jejichž pravomoci v oblasti asistence při integraci přistěhovalců jsou legislativně omezeny na výkon konkrétních služeb. Navíc pracovníci NNO jsou v individuální práci s klientem schopni reflektovat individuální potřeby každého z nich, rozdílné schopnosti, rozdílné postavení klientů v rámci legislativního systému ČR, jejich rozdílné sociální i ekonomické zázemí, možnosti a lidský kapitál potřebný pro integraci. Pozice organizací neziskového sektoru mezi ostatními organizacemi pomáhajícími při integraci cizinců je však specifická. Organizace spolupracují i s dalšími, ale často se s NNO nejedná rovnocenně. Ostatní instituce v roli donátorů finančních prostředků dokonce často rozhodují o existenci NNO. Instituce veřejného sektoru sice nepopírají význam práce organizací NS, avšak často neposkytují potřebný prostor pro vytváření partnerských sítí při řešení problémů v procesu integrace přistěhovalců. Zástupci NO tak často vnímají svoji roli jako podceňovanou, s nízkou společenskou prestiží. (2011, s. 91-123)

4 Překážky bránící integraci

Během pobytu v hostitelské zemi se cizinci mohou setkávat i s jistými komplikacemi, které jim znesnadňují jejich integraci a fungování ve společnosti. Mezi překážky v jejich každodenních životech patří nejen neznalost češtiny, která nenapomáhá v uplatnění na pracovním trhu či v komunikaci na úřadech i v navazování vztahů, ale také xenofobie, rasismus, stereotypní jednání, předsudky a v neposlední řadě informace o cizincích, které jsou prezentovány v médiích společně s aktuálními politickými náladami v české společnosti.

4.1 Xenofobie a rasismus

Pojmy xenofobie a rasismus jsou úzce provázané. Xenofobie, jak uvádí Frištenská in Šišková, znamená strach z cizího, z čehož vychází i rasismus, jakožto ideologie, předpokládající fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras). Podle této ideologie mají rasové odlišnosti rozhodující vliv na dějiny i kulturu lidstva. Dle rasových teorií bylo lidstvo původně rozděleno na nižší a vyšší rasy, kdy ty vyšší jsou tvůrčími nositeli civilizace, pokroku a jsou určeny k vládnutí. Oproti tomu nižší vrstvy je třeba vést a jsou charakterizovány neschopností kulturní tvořivosti. Rasismus byl v průběhu historie používán jako ideologický základ pro odůvodnění agresivního chování, expanzi, ovládnutí a vykořisťování. (2008, s. 13)

Vyložení pojmu rasismus vnímá Průcha jako souhrnné označení pro jednání, které překračuje vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy. Tyto aktivity se projevují formami diskriminace či agresivním verbálním nebo fyzickým chováním. (2001, s. 23)

Šišková uvádí, že z rasismu vycházejí dva základní druhy aktivního chování, jež jsou regulovány právem. Jsou jimi rasová diskriminace a rasové násilí. Z pohledu práva není samotný termín rasismus použit v terminologii žádných vnitrostátně platných právních předpisů, jako jsou mezinárodní smlouvy, zákony, vyhlášky apod. Rasismus je postojem, který může vyústit do určitého aktivního jednání. Toto jednání, jež je předmětem právních zákazů a sankcí, a kterým se rasismus projevuje veřejně a aktivně, je obvykle v právních předpisech definován např. jako: „*rasová nenávisť (Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech), rozlišování podle rasy (Mezinárodní pakt OSN o hospodářských,*

sociálních a kulturních právech), veřejné hanobení národa či rasy (Trestní zákoník), podněcování k nenávisti k některému národu nebo rase (TZ), ničení některého národa či rasy, genocidium (TZ), národnostní a rasová zášť (TZ), národnostní a rasová nesnášenlivost (Vyhláška MS ČR o výkonu vazby).“ (2008, s. 13-23)

Diskriminace (nejen z rasových důvodů), se nejčastěji podle Ministerstva práce a sociálních věcí projevuje na trhu práce a sféře zaměstnání. Mezi ohrožené skupiny zde patří všechny, které jsou sociálně slabší. Zdrojem diskriminace zde bývají nejčastěji předsudky. Podoba diskriminace v zaměstnání je obvykle skrytá, tudíž se hůře kontroluje a dokazuje, navíc jí napomáhá neznalost práv na straně zaměstnavatelů i oběti, malé zkušenosti spolu s nízkým sebevědomím a neinformovaností oběti, ale také část lhostejnosti společnosti a nejbližšího okolí k případům diskriminace. (2014, s. 67)

Vyvstává tím otázka, jak se tedy proti diskriminaci vůbec bránit, o čemž pojednává Šišková. V posledních letech sice došlo k zapracování antidiskriminačních ustanovení většiny důležitých právních předpisů, i přesto zůstává obrana proti diskriminaci nadále obtížným problémem. Oproti obraně v případě rasového násilí, které většinou naplňuje znaky trestného činu, a tím pádem dosažení jeho potrestání přebírá stát prostřednictvím státních zástupců, je obrana proti diskriminaci méně dostupná. Stále tak zůstává na samotné oběti, která musí hledat a cesty, jak se domoci upuštění od diskriminujícího jednání a jak dosáhnout jeho potrestání. Je tedy obtížné, aby ti, kdo patří mezi diskriminované, tím pádem oslabené skupiny, dokázali nalézt dostatek sebevědomí, síly i znalost účinně se bránit. Průlom do výše uvedeného umožnil Správní řád, neboť díky němu mohou občanská sdružení zabývající se bojem proti diskriminaci zastupovat oběť, pokud jde o diskriminaci způsobenou orgánem veřejné správy, řešenou v systému správních soudů. K průlomovému ustavení se také řadí §133 Občanského soudního řádu, jenž snímá důkazní břemeno z oběti diskriminace na toho, kdo je z diskriminace obviněn. Novým právním prostředkem, který lze použít v případě diskriminace v občanském soužití, je přestupkový zákon. Ten umožňuje postih diskriminace formou peněžitých pokut, pokud naplní znaky přestupku. V obraně proti diskriminaci je oběti nejvíce využíván Občanský zákoník, který umožňuje podat žalobu na ochranu osobnosti nebo návrh na náhradu škody k příslušnému soudu. (2008, s. 31)

4.2 Vnímání české majority

Samotné vnímání přijímající společnosti, v našem případě té české, bývá ovlivňováno několika faktory a skutečnostmi. Jednu takovou kategorii, která vnímání majority ovlivňuje, tvoří předsudky a stereotypy.

Švarcová odkazuje na definici předsudku podle Hartlové a Hartla, kteří jej definují následovně: „*předpojatost, názorová strnulost, emočně nabitý, kriticky nezhodnocený úsudek a z něj plynoucí postoj, názor přijatý jedincem nebo skupinou*“ (2008, s. 33)

Podle Průchy mají předsudky a stereotypy stejnou psychologickou podstatu, neboť se jedná o představy, názory a postoje, které určité skupiny lidí mají k jiným skupinám nebo k sobě samým (autostereotypy). Dle něho pramení problémy v oblasti interetnických vztahů právě z postojů, které zaujímá majoritní společnost určité země vůči imigrantům a na druhé straně z postojů imigrantů vůči kultuře právě té hostitelské země. Střetávají se tak často etnické skupiny lišící se nejen jazykově, ale i rasově a/nebo nábožensky. Tím pádem se rozdíl mezi skupinami kumulují a zvyšuje se skutečné nebo potencionální napětí. (2001, s. 36 a s. 153)

Jednání lidí není však ovlivněno pouze předsudky a stereotypy. Lze se setkat i s národní povahou či „náтурой“ jednotlivých národů, díky čemuž se liší od ostatních.

Švarcová vychází z Průchy, podle kterého je národní povaha souhrn vlastností, jimiž se národ liší od národů jiných. Tato povaha se odráží ve všem, čím národ žije, tedy v myšlení, cítění a jednání. (2008, s. 32)

Jaká vlastně národní povaha je? Odpověď si lze odvodit například pomocí proběhlých výzkumů, které se soustředily svým tématem právě na otázky týkající se života cizinců u nás.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) Sociologického ústavu Akademie věd České republiky (AV ČR) uskutečnilo v březnu 2018 šetření, kde zkoumalo názory veřejnosti na usazování cizinců. Zhruba 35 % českých občanů soudí, že v České republice žije příliš mnoho cizinců. S názorem, že je cizinců u nás přiměřeně, se shoduje mírná nadpoloviční většina (53 %). Více než tři čtvrtiny respondentů (78 %) jsou názoru, že cizinci by měli mít možnost pobývat v České

republiky jen za určitých podmínek. Mezi nepřijatelnější důvody pro přijímání cizinců k pobytu v České republice patří studium a praxe (80 % rozhodně + spíše souhlasí) a sloučení rodiny (64 %). Jako nejméně přijatelný důvod respondenti shledávali, že se v naší zemi cizincům jednoduše líbí a chtějí tady žít. Názor, že by pobyt cizinců na území ČR vůbec neměl být povolen, zastávali více lidé označující svoji životní úroveň jako špatnou, nespokojení se životem, hodnotící současnou ekonomickou situaci ČR jako špatnou, přesvědčení nevoliči a respondenti, kteří sympatizují s SPD. Častěji se tento názor objevoval také mezi lidmi, kteří mezi cizinci nemají žádné přátele či známé. (CVVM Sociologického ústavu AV ČR, 2018)

Dalším výzkumem Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR jsou „*Postoje české veřejnosti k cizincům*“ z února 2015. Z výzkumu vyplynulo, že 70 % českých občanů po cizincích požaduje, aby se co nejvíce přizpůsobili našim zvyklostem. O nutnosti aspoň částečného přizpůsobení je přesvědčena více než čtvrtina občanů (27 %) a jen 2 % obyvatel ČR mínilo, že cizinci by měli mít možnost žít zcela podle svých zvyklostí. I zde byly patrné rozdíly v názorech na cizince zejména v souvislosti s životní úrovní respondentů, jejich politickou orientací a částečně také s věkem. Vstřícnější postoje k cizincům tak mají občané s dobrou životní úrovní, sympatizanti pravice a také ti, kteří mezi cizinci žijícími v ČR mají přátele či známé. Shovívavější vůči cizincům jsou oproti jiným věkovým skupinám lidé ve v rozmezí věku 15–29 let. (CVVM Sociologického ústavu AV ČR, 2015)

Z výzkumů je patrné, že je velice obtížné na základě několika málo odpovědí a závěrů jasně určit, jací vlastně Češi jsou. Z uvedených výzkumů vyplývá, že každá jednotlivá skupina tvořící majoritu má svá specifika. Např. život cizinců všeobecně podporují spíše lidé ve věku pod 30 let a lidé pravicově smýšlející. Vnímání cizinců ze strany české společnosti je tedy ovlivňováno několika faktory. Leckdy záleží na tom, jakého jsou Češi věku, vzdělání či mají přátele mezi cizinci, ale mnohdy jsou jejich názory ovlivňovány i vnějšími okolnostmi, jako jsou právě média a politická atmosféra. Díky těmto vlivům si část lidí vytváří své názory, aniž by měla s cizinci osobní zkušenosti, a tak v mnoha případech vnímají interpretované informace z jiných zdrojů automaticky jako pravdivé, čímž se do jisté míry integrace cizinců komplikuje, protože česká majorita se díky tomu bojí jim dát vůbec nějakou šanci.

5 Výzkumné šetření mezi imigranty dlouhodobě žijícími v ČR

Diplomová práce se zabývá integračním procesem cizinců do českého prostředí. Svým tématem je blízká mé bakalářské práci s názvem „*Předsudky a stereotypy ve vnímání české majority vůči imigrantům*“. V lecčem na ni navazuje a místy se dokonce prolíná, neboť kromě procesu integrace se zajímá i o překážky, jako jsou právě předsudky, stereotypy a další, které zamezují snadnému průběhu začlenění jedince do společnosti.

Výzkumná část diplomové práce umožňuje náhled na průběh integrace přímo očima cizinců, kteří v ČR žijí dlouhodobě, mají zkušenosti v otázkách týkající se zaměstnání, jazykové výuky, dostupnosti informací pro cizince, ale také zmíněných překážek, které jim ztěžují cestu k začlenění do společnosti. Pouze jeden rozhovor se uskutečnil se stejným respondentem, který přispěl i do praktické části mé bakalářské práce.

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cíle výzkumu společně s výzkumnými otázkami podle Švaříčka představují pomyslný kompas, podle kterého bychom se měli v průběhu výzkumu orientovat a neustále sledovat, jestli se blížíme jejich naplnění. (2007, s. 64)

Cílem výzkumného plánu je přiblížit pohled na integraci díky vybraným cizincům původem z arabského světa žijících dlouhodobě v ČR. Díky tomu je umožněn vhled do jejich všedního života a problémů, které jsou spjaty s jejich životem v české společnosti. Pomocí výpovědí těchto cizinců si práce klade za cíl zhodnotit proces integrace. Výzkumným problémem je integrace cizinců do českého prostředí. K naplnění cíle byla definována hlavní výzkumná otázka: „*Jak vnímají sami cizinci integrační proces do ČR?*“, kterou doplnilo několik dílčích výzkumných otázek:

- Co v nich po jejich příchodu vyvolalo silný dojem?
- Jak hodnotí český systém pomoci?
- V jaké míře se liší česká kultura od té původní?
- Jaké vnímají nejzásadnější překážky integrace?

V kvalitativním výzkumu lze totiž podle Hendla uvažovat nad více hlavními otázkami, které se doplňují několika podotázkami, ty se pak zkoumají v průběhu interview. Otázky tvoří jakési pracovní pomůcky a ne „pravdy“, které se budou zkoumat. Výsledkem výzkumu má být nějaký popis než určení a kvantifikace vztahu veličin případně srovnání skupin. (1999, s. 46)

Důležitý aspekt výzkumné otázky shledává Strauss ve vymezení hranic toho, co se bude zkoumat. Není reálné, aby jeden badatel zvládl prozkoumat úplně všechny aspekty zkoumaného problému. Výzkumná otázka umožňuje zúžit výzkumný problém na velikost, kterou lze je reálně zkoumat. (1999, s. 24)

5.2 Metoda sběru a zpracování dat

Pro výzkum byla zvolena kvalitativní metoda formou polostrukturovaného interview, tedy rozhovoru pomocí návodu, neboť se jevil jako nejvhodnější pro získání informací v kontextu této práce.

Rozhovor pomocí návodu podle Hendla představuje seznam otázek nebo témat, které je nutné v rámci interview probrat. Tento návod zajišťuje, že se tazatel dostane ke všem pro něho zajímavým tématům, a má tak možnost využít čas k interview co nejvýhodněji. Zároveň umožňuje provádět rozhovory s několika lidmi strukturovaněji a ulehčuje jejich srovnání. Nejenže pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale zároveň dovoluje dotazovanému uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti. Záleží na samotném tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí získá informace, které daný problém osvětlí. Zůstává tak volnost přizpůsobovat formulace otázek podle dané situace. (2016, s. 178-179)

Výhodu kvalitativního přístupu shledává Hendl v získání hloubkového popisu případů. *„Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy. Citlivě zohledňujeme působení kontextu, lokální situaci a podmínky. Kvalitativní přístup poskytuje podrobné informace, proč se daný fenomén objevil.“* (2016, s. 49)

Ještě před tím, než došlo k samotnému výzkumu, byla pečlivě nastudována problematika integrace cizinců. Poté došlo k oslovení jednotlivých respondentů s prosbou o spolupráci na výzkumném šetření, přičemž byli seznámeni s tematikou

diplomové práce. Také jim bylo zdůrazněno, že veškeré poskytnuté informace budou použity pouze pro účely diplomové práce a bude zachována anonymita a důvěrnost informací. Při setkání došlo nejprve ke svolení ze strany respondentů k nahrávání celého rozhovoru na diktafon. Zároveň dal každý ze zúčastněných informovaný souhlas k tomu, že mohou být získaná data využita pro potřeby této diplomové práce. Vzor k tomuto souhlasu je k nahlédnutí v příloze C.

Rozhovory probíhaly v přátelském prostředí jejich domova a zaměstnání (konkrétně prostory kanceláře). Cizinci si vždy místo setkání určili sami, čímž se předešlo tomu, že se budou cítit nepříjemně.

Prostředí, ve kterých se tedy rozhovory uskutečnily, odpovídalo tomu, co popisuje Gavora. Podle něj je potřeba, aby se jednalo o tiché, klidné a podle možností izolované od jiného dění, zároveň však kulturní, neboť samotné prostředí ovlivňuje respondentovu důvěru. (2010, s. 137)

Díky tomu se jednalo vždy o rozhovory v přátelském duchu a respondenti se cítili přirozeně. Jistou výhodou shledávám v tom, že většinu z respondentů znám již několik let osobně, tudíž nebylo potřeba se tolik soustředit na navození osobního kontaktu a získání důvěry, oproti tomu, kdyby probíhalo šetření s lidmi, se kterými se předem neznáme.

V průběhu rozhovorů bylo však dbáno některých všeobecných doporučení, která uvádí Hendl. Podle něj je někdy vhodné dát informantovi najevo, jak interview probíhá, neboť zpětná informace pomáhá udržet motivaci informanta. Běžně se používají například tyto fráze: „*Vaše odpovědi mi moc pomáhají poznat, co se u Vás vlastně děje...*“, „*Jsmo tak v půli našeho rozhovoru.*“, „*Myslím, že jsem se toho od Vás dost dozvěděl.*“ Motivaci dotazovaného k vyprávění lze udržet také tím, že se tazatel určitým způsobem chová, ale zároveň nesmí svým chováním ovlivnit obsah sdělení (nereaguje kladně ani záporně, reaguje na odpovědi dotazovaného). Přestože tazatel zůstává neutrální vůči obsahu, musí informanta neustále podněcovat, aby mu poskytoval další podrobnosti. Tazatel dává najevo, že dotazovaný se mu jeví jako velmi zajímavá osoba, což se týká i obsahu jeho sdělení. (1999, s. 109)

Kaufman uvádí, že tazatel musí být aktivní, vést rozhovor, ale zároveň je potřeba vystupovat zdrženlivě a taktně. Hlavní osobou je respondent a úkolem

tazatele je snaha porozumět, pozorně a soustředěně mu naslouchat, čímž mu dá najevo, že jím poskytnutý rozhovor má velký význam. Je důležité, aby tazatel vyjadřoval zájem o respondentovy názory. (2010, s. 60)

Pro zpracování získaných dat z uskutečněných interview byla zvolena metoda otevřeného kódování. Hendl, uvádí, že při této metodě je nejprve potřeba rozdělit text na významové jednotky (VJ). Při přiřazování kódů se soustředíme na označení VJ a tvorbu témat. Významové jednotce náleží jeden kód. Při vytváření VJ běžně používáme tyto otázky: „*Je VJ významově uzavřená, vyjme-li se z kontextu?*“ Pokud ano, pak zvolíme téma, které ji označuje nejlépe. Pokud ne, VJ se rozšiřuje, aby obsahovala více řádek. „*Obsahuje VJ více témat?*“ Pokud ano, VJ rozdělíme do několika nových VJ. Podobné kódy seskupíme do skupin podobných kódů. Proces vytváření kategorií je určován otázkou: „*Jsou seskupené kódy podobné nebo se v něčem odlišují?*“ Pokud si podobné jsou, zvolí se pojmenování vzniklé kategorie. Některé kódy mohou být obsaženy i ve více než jedné kategorii. V případě, že se kódy liší, tak se odlišné kódy přeskupí do lépe odpovídající kategorie, nebo se vytvoří kategorie nová. (1999, s. 223-224)

5.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek byl vytvořen na základě záměrného výběru. Jak uvádí Gavora, jedná se o výběr typický právě pro kvalitativní šetření, neboť v kvantitativním se běžně užívá výběr náhodný. Potřebnost záměrného výzkumu tkví v tom, že vybrané osoby jsou vhodné, tj. mají potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. Díky tomu totiž mohou podat bohatý a pravdivý obraz. Tento výběr je vždy reprezentativní, tedy osoby dobře reprezentují dané prostředí. (2010, s. 183)

Účastníci byli vybráni na základě těchto stanovených kritérií výběru respondentů:

- Mít původ v arabském světě.
- Žít dlouhodobě v České republice.
- Být schopen komunikovat v českém jazyce.

Rozhovorů se účastnilo 5 mužů rozdílných věkových kategorií i vyznání, kteří zde žijí více než 10 let. Každý cizinec má bydliště v jiném koutě republiky a také v různě velkém městě, což se promítalo i do některých odpovědích. Pro lepší představu a orientaci v respondentech slouží tabulka:

Pořadové číslo respondenta	Věk	Země původu	Délka trvání pobytu v ČR
R1	56	Sýrie	28 let
R2	46	Palestina – SAE	28 let
R3	46	Irák	10 let
R4	36	Egypt	11 let
R5	39	Egypt	12 let

Obr. č. 1: Struktura respondentů

5.4 Analýza výsledků výzkumného šetření

K analýze výsledků výzkumu slouží data získaná z uskutečněných rozhovorů s cizinci, kteří žijí v České republice dlouhodobě a pojí je původ z arabských zemí. Pro ilustraci je v příloze B uveden přepis rozhovoru s jedním z respondentů.

Na základě kódování rozhovorů s respondenty vznikly následující **kategorie**:

Kategorie č. 1: Zisky a ztráty

Kategorie č. 2: Neintegrováná integrace

Kategorie č. 3: Komplikace

Kategorie č. 4: Češi a jejich zem

Kategorie č. 5: Síla jazyka

Kategorie č. 6: Já a Já

Kategorie č. 7: Potřebuji fungovat

Kategorie č. 8: Pomoc

Kategorie č. 9: Kéž by bylo lépe

Kategorie č. 1: Zisky a ztráty

Zpočátku, kdy dotazovaní cizinci teprve uvažovali o životě v jiném státě, viděli zejména pozitiva a důvody, proč svou zemi opustit. Podle výpovědí je k tomu vedlo studium spolu s vyhlídkami lepšího života v zemi, která je lákala svou bezpečností oproti zemi původní, možnostmi a dostupností ke vzdělání. Tím, že odešli, však došlo k přerušení původních kontaktů a odtrhnutí od rodiny. Přestože každý žije jinde, s rodinou jsou neustále v kontaktu a stýkají se.

„Důvodem odchodu bylo studium na ČVUT v Praze... Jsem stavař, stavební inženýr, a to už nedělám, z toho jenom učím fyziku a učím taky jazyky – arabštinu, češtinu... Teď už je rodina rozdělená, ta větší část je v Sýrii a ta menší je v Německu... Jezdíme k sobě, vidáme se.“ (R1)

„Moje rodina byla velká, celkem 12 lidí, rodiče a 10 dětí... V Evropě nemám přímo nikoho, ale tatínek studoval v Rusku, můj bratr, co je pilot, studoval ve Francii a jeho syn teď studuje v Rusku. ...Když jsme začali studovat o střední Evropě a o historii Československa, tak se ve mně tvořil takový sen, že bych chtěl mít diplom z Evropy...“ (R3)

Na jednu stranu shledávali ve vidině nového života hlavně výhody, kterých si jsou vědomi i nyní, ovšem samotný život v nové společnosti je vedl i k tomu, že se museli lecčeho vzdát. Už zde nemohou plně dodržovat své původní tradice a zvyky. Respondenti si jsou vědomi potřeby, aby se určitých prvků ze své původní kultury cizinci vzdali, pokud si chtějí začlenění do nové společnosti usnadnit. K těmto omezením jsou nuceni například s ohledem na svou práci, avšak přijímají to jako nutný fakt.

„...Jak žiju jen doma a v práci, tak se některé tradice potlačují, třeba modlení a tak. Když jsem doma, tak to držím víc... Ale prostě jinak to nejde, nemáme čas na to, bohužel...“ (R4)

Kromě toho, že došlo k roztrhnutí rodin, pociťují cizinci jako intenzivní ztrátu i přátelské styky, protože v ČR to podle nich vše funguje jinak, o čemž hlouběji pojednávají následující kategorie.

„Je to úplně jiné být v jiné zemi. Z Egypta mi asi nejvíc chybí kamarádi, protože tam to je stejné, jako rodina.“ (R4)

„...potřeboval jsem si s někým povídat, a to tady chybí. Potřeboval jsem mít kamarády a moc český národ kamarády z ciziny nemá, to jde tak jako těžko... Hodně chybí vztah mezi lidmi...“ (R5)

Kategorie č. 2: Neintegrovaná integrace

Po svém příchodu cizinci vlastně ani pořádně nevěděli, co všechno od nich jejich nová společnost žádá. Je tedy těžké integraci nějak konkrétně uchopit. Dle některých tedy ani integrace neexistuje, protože doposud oficiálně nevědí, co to tedy v kontextu českého prostředí znamená. Jistou možností pro osvětlení integrace shledávají ve sdílení postřehů o integraci s těmi cizinci, kteří sem přišli před nimi.

„...integrace, podle mě její definice neexistuje. Nikdo nám nedal to, co chtějí, ani vláda, ani EU, nikdo neví, co je integrace a nikdo neví, co chce... Integrace je individuální věc... Kulturní integrace je nemožná, neexistuje, neexistovala, ani nebude existovat. Protože podívejte se na Číňany v Americe, mají svá ghetta. Existuje Little China, oni jsou spolu, ale my chceme, aby jedli hamburgery a nosili klobouky? Ne, tohle nepotřebujeme! Potřebujeme, aby byli začlenění, aby byli produktivní část té společnosti, aby pracovali, snížila se tak kriminalita. Předsudky, abychom akceptovali to, jaký jsou, jsou zvyky, který nejsou škodlivý. Jakože držím pěst a nejím vepřový a nepiju alkohol. No a co. Hodně lidí kritizuje tohle, ale proč? Tohle není důležitý! Důležitý je, abych respektoval zákony a tohle je ta práce těch lidí, co tady dlouho žijou, aby dali informace těm imigrantům...“ (R2)

Vzhledem k tomu, že u nás platí v lecčem odlišná zákonem stanovená práva a povinnosti, je pro nově příchozí poměrně stěžejní orientace v legislativě. V rámci rozhovorů respondenti zhodnotili, že informace o systému pomoci a legislativě jsou poměrně dobře dostupné. Lze tudíž konstatovat, že v dostupnosti informací není problém.

„Myslím, že to není problém, všechno je takový dostupný...“ (R1)

„Jako samozřejmě musel jsem sledovat zákony, které jsem potřeboval, musel jsem sledovat nebo číst ty zákony nebo o nich, co se mě dotýkají. Co mám dělat s papírama, jak mám dostat pobyt a tak dále a tak dále... Problém nebyl...“ (R5)

Konkrétní zkušenosti cizinců s českými úřady jsou poměrně rozmanité. Některé úřady podle nich nefungují vůbec efektivně. Také při jednáních na úřadech pociťovali problém díky jejich původu, neznalosti jazyka a vzhledu.

„...třeba s Cizineckou policií, to je nejmíc, i za dob studia. To je takový oddělení, co nechápu, jak funguje. Ted' už je to jako lepší, ale to jsme tam furt museli chodit a hrozně to fungovalo, podle mě je to nejhorsí oddělení, ale jak říkám, podle mě ted' už je to asi lepší...“ (R1)

„...Když lidi vidí cizince, co neumí moc česky, tak ten začátek nebyl moc jednoduchý...“ (R3)

S ohledem na jistou míru potřeby začlenění se do společnosti se shodují na tom, že aby mohla integrace vůbec probíhat, tak se pro ni musí něco udělat. Jinak bude cizinec žít odděleně od většiny a bude mít svůj život zde zkomplikovaný mnohem více. Je nutné si uvědomit, že je poměrně těžké se svých zasetých vzorců chování vzdát, když přijde člověk do nového prostředí už jako dospělý, který doposud dodržoval určité zvyky a byl ovlivňován jinou kulturou. Původní kultura je samozřejmě od té naší značně odlišná.

„Já to říkám svým studentkám a studentům. Vy jste si tady vybrali žít, tak musíte taky něco odevzdat. To prostě jinak nejde. Jestli vy chcete si žít, ale podle svého v nějakém paneláku třeba, tak už nežijete v české společnosti, ale v nějakém vězení v české společnosti. Je něco jiného, když ho do toho někdo nutí. Já ale mluvím třeba k těm holkám, co jsou svobodomyšlné, já neříkám, aby chodily do práce v plavkách, ale ať jsou normální v rámci týhle společnosti. On je to ale těžký boj, když v tom žily a vyrůstaly... Já jsem měl tu odvahu jim to říct, protože to vidím, tím, jak tady žiju dlouho. Prostě ať se nedivěj, že to mají pak těžký.“ (R1)

Kategorie č. 3: Komplikace

S integrací jsou spjaty i různé komplikace. V souvislosti se svým příchodem vzpomínali cizinci na ty, s nimiž se setkali již v počátcích svého života v českém prostředí. Mnoho z nich však přetrvává doposud. Hned po příchodu vnímali nejintenzivněji zejména problém v neznalosti českého jazyka.

„Rozhodně jazyk by největší problém.“ (R4)

Počáteční komplikací byla také strava. Respondenti uváděli, že jim nějaký čas trvalo, než si na místní jídlo zvykli, navíc výjimkou nebyly ani zdravotní potíže způsobené vyloženě změnou stravovacích návyků.

„...problém bylo jídlo. Já měl i zdravotní potíže kvůli jídlu.“ (R1)

„...jídlo... Jenom jsem zhubnul první čtyři měsíce jedenáct kilo. My byli jsme zvyklí na jinou stravu no...“ (R2)

Spolu s jazykovou bariérou je snadno pozorovatelnou překážkou vzhled samotných cizinců. Ti si toho jsou však vědomi a poměrně objektivně se dovedou v kontextu české společnosti hodnotit. Dokonce jednání Čechů vůči sobě trochu chápou a omlouvají, protože je někdy zřetelnou komplikací i odlišnost jejich původní kultury s kulturou českou. Navíc si jsou vědomi, že Češi o jejich kultuře mají i zkreslené představy a nevědomosti.

„Je mi jedno, že se třeba lidi dívají často jinak... Blbě na mě koukali i tenkrát, to jo, že jsem černej, tak nevěděli, jestli nejsem Cikán... Ale tady ve městě už si na mě asi zvykli, protože jsem tu jediný Arab. Lidi ale třeba v práci vůbec nevědí moc o Egyptě, ani nechápou třeba arabštinu...“ (R4)

Komplikace však nemusí být ihned pozorovatelné, jako v případě jazykové či vzhledové odlišnosti. Cizinci poukazovali na potíže, které vyvěrají z povahy Čechů a odlišností daných kultur. Podstatně vnímají kulturní rozdíly, které se odrážejí nejen ve způsobu života, ale také ve fungování vztahů.

„Ze začátku jako všechno bylo úplně jiné, protože to je evropská společnost, takže to funguje jinak všechno. Ty vztahy mezi lidmi jsou jiné...“ (R1)

Cizinci na základě svých zkušeností pocítují jistou odtažitost a nenávisť ze strany české společnosti, která se někdy projevuje i rasismem. Respondenti se s ním setkali jak z doslechu od známých, tak jej někteří pocítili přímo na vlastní kůži. Respondent R5 zažil dokonce nepříjemnou osobní zkušenost skrze fyzické napadení. Často se setkávají s předsudky a stereotypy v jednání české většiny.

„Já osobně přímo jsem se s tím neseťkal, když nejsem ale přítomný, tak nevím. Znáám to ale z vyprávění kamarádů. Hlavně děti ve školách to nejvíc asi i prožívají... No slyším, že občas jsou ty děti úplně izolovaný, že se s nima nechce bavit a tak. Mezi mými studenty, kteří jsou teda dospělý, tak třeba říkají, že v tramvaji

slyšeli nějaké slovo, nebo soused dělá nějaký blbosti, třeba že jim vytrhne tu jmenovku na zvonku...“ (R1)

„Čekal jsem takhle na manželku před prací a šla kolem nějaká školka. Děti si začaly ukazovat a pokřikovat na mě, že je to Cikán a tak. No a učitelka místo toho, aby jim to nějak vysvětlila, tak řekla, ať jdou radši pryč a nechodí ke mně... Jako asi jenom s předsudky, ale vyloženě s nějakým násilím ne. Ani třeba když jsem dělal v kavárně, tak si na mě nikdo nedovolil, jen blbě na mě koukali...“ (R4)

S rasismem se lze setkat také určitou skrytou formou na pracovišti ve vztazích, ale také ve finanční odměně.

„Když jsem byl na pracovišti, tak na mě byli všichni v pohodě, ale když jsem odešel, tak se třeba něco o mě říkalo... Časem jsem zjistil, že beru strašně malou výplatu oproti lidem na stejných pozicích, co byli ale třeba z Německa a tak. Ti vedoucí toho oddělení měli i nižší vzdělání než já. Dva měsíce po tom, co mě přijali, tak šéf byl převelený do Holandska, tak se ta pozice uvolnila, chtěl jsem to zkusit, ale nevzali mě. Preferovali člověka z Francie, co neměl ani takové vzdělání, ani zkušenosti... I když jsem byl inženýr, dělal jsem tam manažera, tak jsem bral kolem 17 000Kč, ale sekretářka, co neměla vzdělání, tak brala kolem 25 až 27 000,-Kč. Nevím, jak to nazvat, ale prostě dávali přednost lidem z Evropských zemí...“ (R3)

Mentalita většinové společnosti v sobě odráží politickou situaci, nálady ve společnosti, ale také vliv médií. Společnost je totiž ovlivňována vnějšími jevy, které mají podíl na utváření vlastních názorů lidí. Velkou váhu jednání majority tak přisuzují tomu, jak jsou cizinci z arabského světa prezentováni ve veřejném prostoru. Navíc mezi médii a politikou je jistá vazba. Média bývají totiž politikou ovlivňována, tudíž nelze brát všechna média jako objektivní a pravdivý zdroj informací. Při dotazování na politickou situaci respondenti zpozorněli a nebáli se vyjádřit svůj názor, leckdy se pousmívali.

„Politika. Stačí říkat jedno slovo a celý národ si pak myslí, že je to pravda, podle toho se pak budou chovat. Jak ubíhá čas, tak se to pak víc ukotví v tý hlavě... Když někdo, třeba pan prezident neřekl, že nenávidí muslimy, ale že jsou to naši bratři, když to dám do takového extrému, tak by to asi vypadalo všechno jinak... Ty společenské situace jsou prostě teď těžší než tenkrát, když jsem přišel, ale můžou si za to taky ty cizinci... Nevěřím tomu, že existují nezávislá média. Vždycky musí

někoho reprezentovat. Když je nějaká politická hra, tak je to pro politiky největší hřiště, kde si můžou hrát...“ (R1)

„...V televizi je spousta nenávisti, strašně moc třeba i kvůli Okamurovi a tak, pořád narážky na cizince a neopodstatněná nenávist. Jak jsem říkal, všude jsou dobří lidi, i v politice, ale bohužel i ty špatný... Okamura podle mě rozděluje společnost, přitom sám je polocizinec...“ (R3)

„Média určitě mají nějaký vliv, ale myslím si, že to politika je problém, že se to tím řídí... Jakmile někdo řekne, že Arabové jsou špatný, tak to budou tak prezentovat...“ (R4)

Kategorie č. 4: Češi a jejich zem

Respondenti jsou denně v kontaktu s Čechy, kteří je přijali a přijímají různě. Nejedná se jen o partnerské vztahy, ale také vztahy se sousedy, na pracovišti i při jiných příležitostech Tato kategorie vychází z toho, že Češi si dovedou svou zemi určitým způsobem hájit. Vnímají ji, jako svůj majetek, na který jim nikdo „nesáhne“ a dávají to tak při jednání s cizinci v různých situacích najevo.

Pro příklad lze uvést vztahy se sousedy. Dle výpovědí přijímají Češi cizince jako své nové sousedy různě. V některých případech respondenti silně vnímali, že jsou pro své sousedy odlišní a museli čelit problémům hned od začátku. Díky svému původu tak měli hned v počátcích svého pobytu zde zkušenosti s policií, protože se jich jejich okolí bálo a mylně je označilo za jinou národnostní menšinu.

„Jo, jak přijali mě sousedé, to bylo zajímavé. Mysleli, že jsem Cikán, když jsem byl prvně na zahradě a zavolali policajty. No jako v pohodě (smích). Totiž je to těžký... Při komunikaci se mi kolikrát stalo, že co tady vlastně chci, ať jdu zpátky, že sem nepatřím, nebo tak jako...“ (R5)

Jinde jsou vztahy se sousedy chladnější, ale ne vyloženě problematické. Češi jsou jako sousedé totiž podle výpovědí cizinců odtažitější než v zemi jejich původu.

„Jako bylo to normální takový, nebylo to třeba jako u nás. Když někdo přijde, někdo nový do baráku, tak všichni ho zvou, seznamují se s ním a tak dále a už ty vztahy fungují. Tady to tak nebylo, ale nebylo to nějaký jako nepříjemný, takový normální no, zdravíme se, prohodíme pár slov...“ (R1)

„...nemůžu si stěžovat, že ty sousedi by byli nějaký nepřátelský. Současní sousedi proti mně nic nemají, naopak jako, já se chovám s respektem, oni ke mně, v pohodě, ale to jsou třeba nějaké normální sousedské problémy, co se netýkají mého původu...“ (R2)

Vzhledem k různým zkušenostem se zaměstnáním se liší i zkušenosti dotazovaných osob vůči vztahům na pracovišti. Někteří jsou podnikatelé, takže jsou v kontaktu převážně se svými klienty, což je staví do jiného postavení oproti těm, kteří pracují v zaměstnaneckém poměru a mají své nadřízené společně s kolegy.

„Já jsem se setkal s problémy v práci málokdy... Ted', když to vezmu na studenty, tak jsou to spíš přátelské vztahy.“ (R1)

„Problémy, vůbec ne... Já mám vztahy hlavně se studenty, že jsem živnostník a mám se studenty, bych řekl, báječné vztahy.“ (R2)

Někdy se stává, že jsou cizinci ve svém zaměstnání pro svůj původ a vzhled terčem slovního urážení.

„Potkal jsem několikrát zákazníky, co se tvářily hezky a při odchodu nějaký poznámky, agresivní hlas, co říkal hnusně „nějaký Arab“. Ale jo, jsou jsou jsou. Protože my jsme jiný...“ (R5)

Také se vyskytuje jakási forma skrytého rasismu, kdy nejsou cizinci přímo konfrontováni, když jsou přítomni spolu s kolegy v jedné místnosti, ale doslechnou se to náhodou nebo od někoho dalšího.

„Když jsem byl přímo v práci, tak na mě byli všichni v pohodě, ale když jsem odešel, tak se třeba něco o mě říkalo. Čeští kolegové na mě byli v pohodě, ale to byli jen v té kanceláři, mimo ne...“ (R3)

„Co si říkají, když odejdu, to nevím že jo...“ (R4)

Cizinci naráželi i na fakt, že úplně jinak se chovají Češky a Češi. Ženy celkově jsou vůči cizincům mnohem otevřenější než muži.

„Ale rozdíl mezi chlapy a ženami. České ženy byly vždy vůči mně fajn, nikdy se nechovaly zle. Se mě kolikrát ptaly, jestli nepotřebuju pomoci, když jsem potřeboval třeba překlad... V Iráku je velmi snadné navázat kontakt hlavně mezi chlapy a opačně ženy se ženami, tady to je těžší a leckdy spíš opačně. Chlapi jsou tu jiní, nejsou tolik kontaktní.“ (R3)

Všichni respondenti silně pocítují kulturní rozdíly mezi svými zeměmi původu a Českou republikou, což se odráží právě i do fungování vztahů. Stává se, že je pro ně nesnadné navázat kontakt s Čechy, i když se o to sami snaží. Zároveň je přirozené, že se stýkají i s cizinci, se kterými si jsou blíže a pojí je stejná kultura, problémy, řeč atd. Všichni se však shodli na tom, že se stýkají na půl s cizinci a na půl s českými obyvateli, protože obě varianty jsou jim prospěšné. Na jednu stranu v tom, že díky cizincům se tu necítí tolik osaměle vzhledem k jazykové bariéře a povaze Čechů, a naopak díky Čechům se mohou lépe seznámit s českou kulturou a jazykem.

„Vyhledávám spíš vztahy a snažím se o přátelství s Čechy, protože tu žiju a můžu se dozvědět víc o České republice, kultuře a tak, ale není to úplně snadný...“ (R3)

„Jako oba dohromady, protože je dobrý hledat stejné cizince, jako jsi ty, jak jsem tu sám... Tady přímo cizinec žádný není, tak tu známé nemám, ale v Čechách jo, musíme se vždycky domluvit a někdo za někým přijet...“ (R4)

Určitou roli v jednání Čechů sehrává i uspěchaná doba a způsob života. Češi nemají čas na hlubší prožitky. Česká kultura je pravděpodobně ovlivněna západními zeměmi, které sem vnesly komerčnost, což se odráží právě i v povaze české majority.

„Tady jsou lidi jak nějaký rakety na ulicích, jsou všichni uspěchaný a tam už není vůbec pohoda, ten klid na to si to užít, neužiju se, maximální omezení na to, aby dávali leda dárky... Ale to není váš problém, myslím, že je to ovlivněné tím, jak sem přišel vliv z Ameriky...“ (R5)

Jako další kritéria, která ovlivňují chování české majority, lze považovat vzdělání a věk. S mladšími a vzdělanějšími lidmi je pro cizince mnohem snadnější navázat kontakt oproti starším a méně vzdělaným.

„...a taky nechci říct staří lidi, ale spíš to zastaralé vzdělávání lidí z dob komunismu. Nebylo díky tomu tak snadné navázat kontakt a získat přátelství s těmito lidmi. Ale vzdělání lidé a mladí lidé, s těmi to je o trochu jednodušší, získat si s nimi přátelství.“ (R3)

Navíc samotní Češi jsou podle cizinců mnohem chladnější a odtažitější než lidé z arabského světa, což se promítá i do výše zmíněných sousedských vztahů, které v daných kulturách fungují jinak.

„Myslím, že tady je to taky jiný v tom, že Češi jsou oproti Egypťanům jako že se bojí, jsou chladnější.“ (R4)

V chování Čechů jsou dle výpovědí pozorovatelné změny od doby, kdy probíhala migrantská krize, která byla samozřejmě zviditelněná díky médiím. Ta z ní udělala jistou senzaci a v majoritě vyvolala pocity strachu.

„Tady je zbytečný strach z migrantů, nebo azylantů, no a jestli jako počítáš matematicky, kolik jich bylo přijato, třeba z těch Syřanů, tak třeba 30 nebo 40, jo. Tak jako dělat takovou paniku kvůli takovému počtu, to je zbytečný...“ (R1)

„...Co se jako ale stalo, tak ta většina začala blbnout v tom roce 2014, jak se báli migrantský krize...“ (R5)

Cizinci však mají pro jednání Čechů určité pochopení. Je jim jasné, že s ohledem na způsob prezentování cizinců v médiích, mají Češi často předsudky a strach. Je však zapotřebí, aby si Češi uvědomili, že stejně, jako jsou „ti špatní“ mezi cizinci, tak jsou samozřejmě i mezi Čechy.

„Na druhou stranu nechci říkat, že je to úplně zbytečný strach, ne, taky musíme mluvit objektivně, že ta druhá strana taky není úplně čistá. Mají třeba taky nějaký černý myšlenky některý přichozí, který by se tady neměly uplatňovat, ale pokud česká společnost se bojí třeba, že se tady něco bude dít v tom špatném smyslu, ale samotní Češi to třeba dělají... Ať kdokoliv porušuje nějak zákon, tak musí být nějakým způsobem potrestán, ať je to Čech, muslim, kdokoliv...“ (R1)

V této kategorii se tak zkušenosti jednotlivých respondentů odlišují a jejich výpovědi se v ledasčem rozcházejí. Nelze tedy zcela jednoznačně tvrdit, že ve všech případech jsou Češi vůči cizincům odtažití či dokonce nenávistní, neboť naopak mají cizinci i pozitivní vztahy s českou většinou. Navíc jsou si cizinci vědomi značných rozdílů mezi českou populací a vnímají tak určité rizikovější skupiny, které cizince odmítají přijímat a opačně.

Kategorie č. 5: Síla jazyka

Všichni respondenti se shodují na velké potřebnosti znalosti češtiny. Neznalost jazyka totiž ztěžuje nejen získání bydlení a zaměstnání, ale také běžné každodenní činnosti a interakci s okolím. Vzhledem k tomu, jak je čeština obtížná,

je potřeba se naučit nejen gramatiku, ale také porozumět významu jednotlivých slov, protože leckdy má jedno slovo svých významů více, což cizincům učení tohoto jazyka poměrně znesnadňuje. Je tedy žádoucí vyhledat někoho znalého jazyka, kdo je ochotný poradit s výukou.

„Rozhodně, ze začátku to je úplně nezbytný. Jazyk je to první, co musí cizinec udělat, když se rozhodne tady žít. Nejde jenom o tu komunikaci, ale i o kulturu, tradicích a tak dále. Tak to je opravdu číslo jedna pro mě...“ (R1)

„...musí mít někoho, kdo by mu to vysvětloval, protože jak víte, vaše gramatika je těžká a některý slova jsou pro nás i nevyslovitelná, tak je potřebuje někoho mít, aby opakoval s ním a vysvětloval takhle a takhle...“ (R5)

Problémy shledávají nejen v obtížnosti samotné češtiny, ale také v systému výuky, který podle nich není ideální. Způsob, kterým je výuka jazyka od státu poskytována, je nedostačující. Cizinci jsou často odkázáni na „školu života“. V rozhovorech však přiznávali, že v současnosti už je možná situace s jazykovou výukou na lepší úrovni, než když sem přišli před několika lety oni. Nejvíc se však naučili až životem ve společnosti a komunikací v různých situacích.

„Dřív ten systém fungoval tak, že byly různé střediska po celý republice... Ale vůbec to nefungovalo dobře, protože ten čas je moc krátký na to, aby se cizinec naučil česky a šel na vysokou školu. Já jsem byl 7 měsíců a pak mě poslali na ČVUT, takže já nepočítám, že bych se naučil česky tam, ale právě potom, naopak. Těch 5 let na ČVUT a žití ve společnosti a komunikování s lidma, to byla moje škola... Je strašně málo informací o jazyku, není dobře organizovaná ta výuka...“ (R1)

„Nevím teď, ale tehdy to byl takový ten tradiční starý způsob učení... Ta učitelka neuměla vůbec žádný jiný jazyk, nemohla s námi komunikovat v žádném jiným jazyce, aby nám to mohla nějak vysvětlit, co to je, jaký to je a tak. Tím jsme ztratili zájem... Nejvíc jsem se naučil potom. Koukal jsem hodně na televizi, komunikací, a potom, když jsem měl až přítelkyni. Řešili jsme všechno, příjemného, nepříjemného, hádali jsme se, povídali jsme si a tak, všechno...“ (R2)

Dalším problémem v systému výuky je to, že se učí především gramatika, ale praktické věci a fráze pro běžný život se zde cizinci nedozvědí.

„Soustředili se hodně na tu gramatiku... Nedali nám třeba nějaký fráze, abychom je používali v různých místech... V obchodě jsme nemohli nic říct jako...“ (R2)

„Vybaví se mi sloveso „být“. Na začátku, když jsem byl na univerzitě, tak jsme měli kurz, kde jsme se celý 1 semestr učili jen sloveso „být“. No a na druhý semestr jsme měli jinou učitelku a ta nás učila taky jen sloveso...“ (R3)

S ohledem na to, jaké mají zkušenosti s jazykovou výukou, vyplývá, že nejvíc se cizinci naučili až během svého života. Jazykové kurzy nehodnotí příliš pozitivně. Jako výhodnější pro nově příchozí shledávají, pokud by se učili češtinu v rámci svého studia při školách, kde je výuka mnohem lépe organizovaná a smysluplnější.

„Já jsem studoval na Karlově univerzitě jazykovou školu, teda jenom dva semestry, ale díky tomu docela umím český jazyk... Cizinec by ji měl studovat ve školách, ne kamkoliv na kurz, tam nedostane nic, to není intenzivní kurz...“ (R5)

Pokud cizincům s jazykem pomáhá blízká osoba, která umí česky, je potřeba, aby si uvědomila, že cizinec má jiný původ, potřebuje se dozvědět souvislosti spolu s významy českých slov. Hlavně pak potřebuje čas, aby vůbec češtinu pochopil a naučil se správnou výslovnost. Stává se, že cizinci se doma radši dorozumívají v angličtině, protože je to jednodušší, ale s výukou češtiny jim to nepomáhá.

„...proto třeba většina cizinci nerozumí česky z toho důvodu, že jejich partner, jak se řekne, nudí se, furt mu to ukazuje, furt vysvětluje a on to nemůže pochopit. Jo ale partner musí vědět, že je to fakt cizinec a má jiný jazyk a jinou mentalitu... Třeba nemusí vyslovit dobře jako Češi... Tak jako oni ty cizinci si řeknou, že mluví doma anglicky, a to mi stačí a konec a nemusím otravovat manželku, nebo manžela...“ (R5)

Kategorie č. 6: Já a Já

Když mluví člověk dvěma jazyky, tak se často takzvaně „přepne“ do dané řeči a mluví, jak zrovna potřebuje. Podobně je tomu i s identitou cizinců, s nimiž se uskutečnilo výzkumné šetření. Tito cizinci po svém příchodu a v průběhu svého života v české společnosti pociťují jakousi rozpolcenost. Žijí tady, přesto v nich zůstává kus jejich původní země, odkud přišli. Na základě výpovědí lze vyhodnotit,

že cizinci zde žijí dvěma životy. Dotazovaní se shodli na tom, že si přijdou jednoduše jako cizinci žijící život Čechů v České republice.

„To je těžký. Občas jsem víc Iráčan, občas Čech. Je to těžký, ale výhoda mezi tím je, že znám obě ty kultury. Když jsem tady, jsem Čech, když jsem tam a přepnu a jsem Iráčan...“ (R3)

„Asi půl na půl, na obě strany. Jak jsem Egyptan, tak jsem na druhou stranu díky dětem a manželce Čech... Dá se říct, že žiju život Čecha, ale hlavou jsem Egyptan... Ano, vidím tu dvojitou identitu.“ (R4)

Nelze stanovit, že se cítí jako opravdoví Češi už jen proto, že stále přetrvává do určité míry jazyková bariéra, byť už zde žijí několik let, jsou zaměstnaní, česky se dorozumí vždy téměř bez problému, ale minimálně jejich vzhled napovídá tomu, že označení „Čech“ není v tomto případě úplně správné

„Musím být spravedlivý k sobě. Vždyť lidi mě pořád nebudou brát za Čecha, vždyť vypadám jinak...“ (R5)

Nikdo z dotazovaných nedodrhuje striktně pouze zvyky z původní země a nikdo zároveň nedodrhuje pouze české zvyky. U všech se kulturní tradice prolínají, což nikomu z nich nevadí. Také však přiznali, že pokud mají ženu a rodinu, dodržují zvyky převážně kvůli nim, aby jim udělali radost. Dle výpovědí nezáleží na tom, odkud zvyky jsou. Berou je jako hezkou součást života.

„Ono se mi to prolíná, jsem vlastně takový mix. Já jako třeba hodně vařím syrské jídlo, scházíme se se syrskými kamarády, z těch českých držím všechny svátky, jako narozeniny, jmeniny, Vánoce, a to se mi líbí...“ (R1)

„Ano, modlitba, modlíme 5x denně, držíme půst Ramadánu, chodíme do mešity každý pátek. Ale ono to je hodně individuální věc. Já se snažím to dodržovat. Jinak mám rád naše jídla. Slavíme tady Vánoce, přeju všem veselé Vánoce... Když manželka chce, tak si dáme kapra, koupím jí dárek, ona někdy ráda to slaví, někdy ráda cestuje...“ (R2)

Respondenti však vnímají rozdílnost ve zvycích hlavně v úrovni, ve které jsou slaveny, neboť podle nich mají tradice v Čechách více komerční charakter. Chybí zde duchovní rovina, kterou pociťovali ve své původní zemi. Navíc s ohledem

na způsob života v české společnosti nezbyvá k dodržování zvyků ani tolik času a možností k jejich plnohodnotnému slavení, jako byli zvyklí předtím.

„...Prostě jinak to nejde, nemáme čas na to. Bohužel... A české držíme třeba Vánoce, Silvestr, narozeniny – ty se u nás neslaví, tak tady to slavíme tím českým způsobem, je to hlavně pro děti. Naštěstí manželka to všechno tak drží... Nepřijde mi to ani divné, mě se to líbí, že je kolem nějaká komunikace...“ (R4)

„Jako určitý naše dodržuju, ale nemá to tu atmosféru, držím půst třeba, ale ta atmosféra u nás probíhá v duchovním stavu a tady všechny spíš v tom materiálním...“ (R5)

Vzhledem k tomu, že se v samotných respondentech mísí dvě kultury, došlo i na otázky týkající se multikulturalismu. Každý jej vnímá trochu jinak. Přesto se shodují se na tom, že je potřeba, aby se kultury od sebe vzájemně učily a poznávaly se. Záleží však na tom, jak toto poznávání kultur probíhá.

„...No v besedách třeba, kde se poznají ty národy navzájem, ale vidím smysl. Musíme vycházet z té zásady, že všichni jsme si rovni, ale každý jinak hezký...“ (R1)

„Všechno záleží na způsobu, jak se to provádí...“ (R2)

Smysl multikulturní výchovy shledávají zejména ve školách, kde jsou děti schopny informace lépe vstřebávat a utváří si tak své postoje a názory do budoucna.

„Ve škole je to opravdu dobré, aby ses dozvěděl víc o spolužácích, jiných zemích a kulturách. Můžeš se ptát, můžeš se učit, je to dobré i pro získání nových přátel, něco o nich vědět. V rodině je to taky podle mě dobré...“ (R3)

„Já řeknu takhle, já nevím, asi dospělý to vnímají jinak než děti, pro děti to je asi dobrý, že má čas na to si udělat názor, dospělý asi jak mají něco v hlavě, něco nastavené, tak je to pak těžký...“ (R4)

S ohledem na to, že cizinci určitým způsobem hledají sami sebe a balancují mezi svým původem v arabských zemích a životem zde, došlo i na téma členství v organizacích či politické příslušnosti, díky čemuž by se jim možná podařilo získat víc kontaktů a pocit, že někam opravdu patří. Tento předpoklad však všichni kromě respondenta R1 vyvrátili. Reagovali spíš zaleknutím, anebo se začali smát. Z čehož lze usuzovat, že si o tom myslí své a spíš se distancují.

*„Jsem akorát členem Svazu učitelů českého jazyka, jinak naštěstí ne. (smích)
V neziskovkách akorát učím, překládám, nebo dělám hosta, když je nějaká beseda,
řeknu o svých zkušenostech...“ (R1)*

„Ne, nejsem nikde členem – nemám to rád! (smích)“ (R5)

Cizinci si jsou svého původu dobře vědomi i přesto, že se v nich projevuje dvojí identita. Ovšem leckdy se jim stává, že je majorita označí nálepkou „Cikán“, z čehož si nic nedělají. Vnímají, že Češi často dělí populaci podle barvy pleti.

„Vidím to tady v Čechách, že máš bílý a černý. Někdo mě viděl a říkal, že jsem Cikán.“ (R4)

„Tak ať si myslíš, že jsem Cikán, ono to je tady podmíněný i tím, kde bydlím, jak jsem říkal, ale mě to nevadí... Já vím odkud pocházím... Když člověk zná sám sebe, tak ho nerozhodí řeči od nikoho...“ (R5)

Kategorie č. 7: Potřebuji fungovat

Ať už cizinec sám sebe vnímá jakkoliv, potřebuje v naší společnosti jednoduše fungovat, a ne pouze přežívat. Je nutné, aby získal určité zázemí. Takovým základním předpokladem je bydlení. To je potřebné najít hned v začátcích. Většina cizinců, kteří sem přišli kvůli studiu, byli nejprve na vysokoškolských kolejích a teprve později získávali vlastní domov. Respondenti si jsou také vědomi některých překážek, které všeobecně cestu k získání bydlení pro cizince ztěžují.

„Hledal jsem dost dlouho nějaký byt, aby nebyl moc drahý, na hypotéku třeba a v posledním týdnu, když už jsem byl úplně zoufalý, tak jsem našel tento byt, tak jsem přišel na prohlídku a hned jsme se dohodli. Dostal jsem hypotéku a už to bylo... Taky záleží na tom, odkud cizinec je. Když je třeba Arab nebo vyloženě asi muslim, tak z vyprávění vím, že mají jako dost potíže s hledáním bytu.“ (R1)

Díky svému původu tedy není neobvyklé setkat se právě s komplikacemi s hledáním bytu. Ukázkovým příkladem, kde se lze setkat s problémem na úkor svého původu, jsou realitní kanceláře. Samozřejmě je možné, že cizinci nemuseli mít jen štěstí na lidi, ale tyto zkušenosti bohužel mají.

„...Získání bytu bylo fakt hodně těžký. Když jsem přišel do nějaké realitky, tak se mnou vůbec nechtěli mluvit, nějak mi pomoci, říkali „Nemáme nic.“ ...Jinak

hledání bytu přes konkrétní osoby to šlo. Ale realitka prostě jakmile se dozvěděla, že jsem z Iráku, tak to nešlo. S konkrétními lidmi už to nebylo problém. Možná jsem jen potkal blbý lidi v těch realitkách...“ (R3)

S ohledem na to, kde cizinci konkrétně žijí, tak se vůči nim okolí chová. Místo bydliště se pak odráží i v životě cizinců. Kdo bydlí ve městě, které je menší a navíc jsou v něm potíže s minoritami, má hned horší postavení než někdo, kdo žije v Praze, kde je větší anonymita i koncentrace cizinců.

„...Ale taky musíte vědět, že já jsem tady v takovém kraji, který, když to řeknu, špatný to je, protože tady většina byli nějaký kriminálníci. Stahovala se sem taková ta špína Česka no... Tak tím to je takový asi horší, že tady málo cizinců a když, tak většina jsou Cikáni a už nás tak jako hází do jednoho pytle... No myslím, že všeobecně je to tady takhle, že je nějaká forma rasismu...“ (R5)

Navíc v menších městech a na vesnicích je mnohem složitější získat práci, protože je na většině pracovištích požadovaná znalost češtiny. Ve velkých městech je šance uchytit se na pracovním trhu třeba s angličtinou, ale také s arabštinou.

„Dělám po telefonu a v angličtině, protože s češtinou to tady mám těžký...“ (R3)

„Všichni lidi tu chtějí češtinu, jsme na malém městě. V Praze a tak, tak tam můžeš třeba angličtinu, tu umím, ale tady ne...“ (R4)

Získání pracovního místa bylo u většiny z dotazovaných spjato s obtížemi. Respondenti si jsou vědomi potřebnosti zaměstnání k tomu, aby vedli kvalitní život, ovšem stávalo se jim, že nebylo snadné vůbec nějaké místo najít, přestože oni samotní opravdu chtěli a dělali pro získání své pracovní pozice hodně. Zde se jejich odpovědi však do jisté míry také rozcházel, protože pro ně překážku k zisku pracovního místa představovalo více faktorů.

„Jo, je to doted' hodně těžký. Pracuju doted' s cizími firmami, s iráckými, egyptskými, abych pracoval... Podle mě to je hlavně rasismus, mám několik zkušeností...“ (R3)

„Bylo to těžký kvůli jazyku, protože jedna věc je, že umíš jazyk, a ještě umíš tu konkrétní činnost. Což je těžký...“ (R4)

„...Měl jsem nabídku pracovat v nějakém hotelu, byl jsem v Praze, ale chtěl jsem otevřít svůj obchod, tak jsem hledal prostory... Se získáním prostorů, dá se říct byl problém, protože já nevěděl, jak to tady získat.“ (R5)

Někteří dokonce raději zvolili cestu vlastního podnikání, protože se setkávali s tím, že kvůli jejich původu byli v zaměstnaneckém poměru různě znevýhodňováni.

„...Tak já od roku 2002 učím a taky hraju a to je všechno jako na volný noze, jak se říká... Já jsem dělal v Sýrii 8 let pod někým a tady 4 roky, takže 12 let, tak mi jako stačilo, že musíte někoho poslouchat, jestli se vám jeho názor líbí nebo nelíbí, tak je to stejný, tak už tahle rovnice se mi nelíbila. Tak to mě vlastně asi k tomu vedlo.“
(R1)

Kategorie č. 8: Pomoc

Cizinci se při určitých činnostech a v některých situacích neobejdou bez něčí pomoci. Každý se setkal s jinými formami pomoci. Někdy stačilo při řešení oficiálních náležitostí zkontaktovat příslušné úřady.

„Vždycky jsem byl v kontaktu s úředníky, když jsem něco potřeboval... Nepotřeboval jsem tolik pomoci, ale když jsem potřeboval, tak docela mi pomohli.“ (R2)

V momentě, kdy tu byli jako studenti, pomáhala jim přímo jejich vysoká škola. Ovšem v momentě, kdy ze školy odešli, tak jim tato pomoc skončila a byli odkázáni sami na sebe.

...kdo mi na začátku pomohl, tak sekretariát Karlovy univerzity, co spolupracoval s ministerstvem zahraničí a měli pro nás asistenta. Nás bylo pět z Iráku, tak nám hodně pomohli. Když jsem ale dodělat toho magistra, tak tím ta pomoc skončila... Pak když už jsem dodělal školu, tak jsem tu měl přátele, začal jsem někde pracovat a vytvářel jsem si vztahy s lidmi, tak to bylo snadnější.“ (R3)

Někteří cizinci byli odkázáni na pomoc kamarádů. Jednalo se zejména o případy, kdy nerozuměli oficiálním náležitostem, nebo při hledání práce či bydlení.

„Občas nějaký kamarád, nebo tak. Vždycky jsem byl v kontaktu... Pamatuji si, že jsem chtěl z kolejí se odstěhovat do bytu, tak musel jsem mít u sebe tlumočníka, kamaráda, kolegu. Protože jsem začal studovat medicínu v angličtině, moje čeština nebyla tak dobrá, tak používal jsem služby kamaráda, co studoval medicínu v češtině, tak jeho čeština byla lepší.“ (R2)

„S prací mi pomohl kamarád z Iráku, co tu žije.“ (R3)

„...Kamarád, co bydlí v Praze, on je taky Arab a dal mi tip na práci... Ted' jsem už asi 6 let ve fabrice.... Navíc čeština je hrozná, jsem tu 10 roků a na začátek to je fakt těžký. Je dobrý mít někoho, kdo pomůže...“ (R4)

Největší výhodu však mají ti, kteří zde mají životního partnera, v našich případech manželku či přítelkyni. Nejenže díky tomu mají vedle sebe blízkého člověka, který je ochotný jim poradit a pomoci, ale také nejsou jednoduše na nic sami a mají tak pevnou oporu v někom, kdo se zde narodil, tudíž se v českém prostředí umí dobře orientovat.

„Přítelkyně mi domluvila doučování češtiny s nějakou její kamarádkou...“ (R3)

„Měl jsem velkou výhodu, protože všechny oficiální věci řešila žena... Pro mě prostě štěstí je manželka. Že mi pomohla, vždycky tu se mnou byla a je, takže jsem se třeba necítil nikdy úplně sám, navíc máme děti...“ (R4)

„Pomáhala mi manželka, teda ještě jako přítelkyně. Protože samozřejmě čeština na začátku byla těžká... Právě třeba to získání prostorů pro můj obchod šlo přes aukce, kterým jsem nerozuměl a pomohla mi zas manželka...“ (R5)

V jejich bydlišti jsou logicky kromě partnerek i v nejbližším okolí sousedé. Přestože ne vždy mají respondenti pozitivní zkušenosti v sousedských vztazích, objevili se i jisté formy pomoci právě mezi nimi.

„Měli jsme v baráku systém na společné uklízení. Já jsem o tom vůbec nevěděl, na nějakých dveřích to viselo a já tomu ani nerozuměl. Jedna sousedka začala uklízet za mě... Dozvěděl jsem se to až od kamaráda, co ke mně přišel na návštěvu. Ta paní byla hrozně hodná a byla teda už stará, tak jsem se snažil jí nějak pomoci, za to uklízení. Vzal jsem jí třeba někam autem, šel jsem s ní nakupovat... Před tím, než jsem se o tom dozvěděl, že za mě uklízí, jsem šel jednou pozdě do práce a špatně zavřel dveře a tahle paní, ona bydlela naproti, tak seděla ve svých dveřích a celý den mi hlídala moje dveře. Když jsem přišel domů z práce, tak jsem ji našel, jak hlídá... Rád na ni vzpomínám.“ (R3)

S pomocí ze strany neziskového sektoru nemá nikdo z respondentů osobní zkušenosti. Vědí, že něco takového existuje, nebo o tom aspoň slyšeli od svých známých. Sami však nedovedli lépe popsat činnost nestátních neziskových organizací. Tato skutečnost je možná ovlivněna faktem, že dotazované osoby zde žijí

déle než 10 let a nabídka služeb neziskového sektoru nemusela být v době, kdy sem přišly, tolik rozšířená, jako je tomu v současné době.

„Nemám vůbec zkušenosti, slyšel jsem o nich, ale osobně ne...“ (R3)

Zkušenosti s neziskovým sektorem uvedl pouze R1, který působí i jako učitel češtiny pro cizince a vede různé besedy ohledně života cizince v ČR či o Sýrii, odkud pochází. Jeho zkušenosti tedy nejsou o tom, že by on hledal u NNO pomoc, ale že on sám pomáhá nějakou formou v nich.

„Ano mám zkušenosti... Zním jich hodně... Integrační centrum, In-Báze, Berkat a spousta dalších...“ (R1)

Kategorie č. 9: Kéž by bylo lépe

Během rozhovorů bylo zřejmé, že respondentům záleží i na tom, aby se zlepšil průběh integrace jiných cizinců, kteří přicházejí po nich. Sami naráželi na aktuální problémy, díky kterým neprobíhá začlenění do společnosti efektivně a také byli schopni přijít s možnými návrhy na zlepšení integračního procesu. Přemýšleli nad tím, co by se stalo, kdyby se něco v integračním procesu zlepšilo. Shodli se především na zlepšení výuky češtiny, protože jazyk je podle nich klíčovým předpokladem úspěšné integrace, neboť se jeho znalost odráží do několika sfér.

„...není dobře organizovaná ta výuka jazyka...“ (R1)

„...čeština je potřeba kvůli všemu, je takový klíč k tomu se nějak začlenit.“ (R5)

I když mají cizinci třeba zpočátku jen malou znalost češtiny, neměli by se bát komunikovat. Protože právě díky nefunkčnímu systému výuky je potřeba se češtinu učit pomocí zkušeností a komunikací s českou majoritou.

„...jazyk je to první, co musí cizinec udělat, když se rozhodne tady žít...“ (R1)

„...ale je potřeba se nebát a komunikovat no, a to samý opačně. Když seš cizinec, tak se taky musíš snažit a komunikovat.“ (R4)

Na druhou stranu je pro cizince těžké navázat komunikaci, i když se o to sami snaží, protože česká majorita je odmítá. České občany totiž vnímají jako chladné a uzavřené, což jim ztěžuje možnost navázat kontakty a vyvolává v nich i strach. Bylo by tedy potřeba, aby se vůči cizincům Češi více otevřeli a nebáli se jich.

„...Jak jsem říkal, Češi jsou studený a uzavřený... Neprobíhá tu od začátku nějaká velká komunikace...Kéž by se to nějak změnilo...“ (R4)

„Aby se lidi smáli, aby lidi otevřeli srdce, aby nebyli závistiví. To je důležitý, ale to se jen tak nezmění...“ (R5)

K tomu, aby se změnil náladý ve společnosti, by bylo potřeba změnit politickou situaci a prezenci cizinců v médiích, neboť právě v tom shledávají cizinci kámen úrazu.

„Změna v sociálních médiích... Tady spíš lidi koukají skrz prsty, málokdo se usměje, radši koukaj na televizi, jak je to špatný a tak. Přitom cizinci můžou zlepšit ekonomickou situaci... Nechceme cizince, nechceme, koukáme na televizi a nikoho nechceme...“ (R3)

„...Když se změní politická situace, tak se určitě změní i myšlení ostatních, to je jasný...“ (R4)

Cizinci také poukazovali na potřebu většího zájmu české vlády a na lepší rozdělení rolí mezi státním a neziskovým sektorem, protože NS často role SS přebírá.

„...protože česká politika se moc nestará o tu integraci. Spíš takový ty neziskovky se o to zajímají. Stát to vlastně nechává dělat za sebe ty neziskovky...“ (R1)

Možností, jak přispět k lepší integraci, je navázání kontaktů mezi českou vládou a cizinci, kteří zde již dlouhodobě žijí a mohou tak lépe pomoci těm, kteří sem přicházejí.

„Já si myslím, že česká vláda, nebo ministerstvo, který je za to zodpovědný, by měl navázat kontakt s těmi nejvzdělanějšími lidmi, kteří tady žijou a žijou už dlouho a umí ten jazyk a mají už velké zkušenosti s českým národem a vědí už o tom národu hodně, aby s ním navázali kontakt a aby taky oni byli v kontaktu s těmi lidmi... Aby byli v kontaktu s těmi lidmi, když oni přichází emigranti to je jedno, aby s nimi byli v kontaktu v první linii, protože rozumí jim nejlíp, ale zároveň i té české kultuře a společnosti. Musí být spolupráce...(R2)

Další způsob, který může napomoci k lepšímu začlenění cizinců, shledávají respondenti v konání veřejných akcí, díky nimž se mohou obě kultury lépe poznávat a předcházet tak vzniku předsudků.

„...různý besedy, přednášky a takový. Já sám někde přednáším a snažím se o to, abych předával svoje zkušenosti ostatním...“ (R1)

„Třeba dny otevřených dveří v mešitách, pozvat ty lidi. Jak jsem říkal, záleží na tom, jak se to provádí, jak to probíhá. Prezentace musí být připravená předem, aby ten člověk to pojal profesionálně, aby rozuměl humoru českého národa, mentalitě. Ale to je projekt obrovskéj...“ (R2)

5.5 Shrnutí a diskuze výzkumného šetření

Cílem výzkumného plánu bylo přiblížit pohled na integraci cizinců do českého prostředí skrze výpovědi těch, kteří pochází z arabského světa a dlouhodobě žijí v českém prostředí. V rámci výzkumného šetření se tak zjišťovalo, jaký zde žijí život, co pro ně bylo v rámci vlastního začlenění do majoritní společnosti nejtěžší, jaké mají osobní zkušenosti s fungováním českého systému pomoci a zda se setkali s konkrétními překážkami, jež jim komplikovaly začlenění do společnosti. Z výpovědí je jasné, že překážky existují stále a setkávají se s nimi, i když už jsou sami několik let členy české společnosti. Díky tomu diplomová práce poskytuje pohled na integrační proces přímo očima cizinců, kteří si za roky svého života zde ledasčím prošli.

Celkem bylo zrealizováno 5 rozhovorů s cizinci žijícími zde v rozmezí od 10 do 28 let. Díky takové délce života v českém prostředí mají tito lidé četné zkušenosti a mohou zpětně zhodnotit, jak jejich začlenění probíhalo a vlastně neustále probíhá.

V počátcích práce jsem si pokládala otázky, ze kterých se ustálila hlavní výzkumná otázka: *„Jak vnímají sami cizinci integrační proces do ČR?“*. Dále mě zajímalo, co v nich po jejich příchodu vyvolalo silný dojem, jak hodnotí český systém pomoci, v jaké míře se liší česká kultura od té původní a jaké vnímají nejzásadnější překážky integrace. Odpovědi na všechny otázky jsem získala díky analýze rozhovorů.

Na základě otevřeného kódování byly stanoveny jednotlivé kategorie, díky kterým se blížíme k objasnění vnímání integrace ze strany cizinců. Konkrétně se jedná o tyto kategorie: **(1) Zisky a ztráty, (2) Neintegrovaná integrace,**

(3) Komplikace, (4) Češi a jejich zem, (5) Síla jazyka, (6) Já a Já, (7) Potřebuji fungovat, (8) Pomoc, (9) Kéž by bylo lépe.

Většina respondentů zvolila Českou republiku jako cílovou zemi z důvodu studia, pouze jeden z osobních důvodů. Pro všechny však bylo společné, že přišli do nové země za vidinou lepšího života. Když se cizinci rozhodli pro odchod ze své země, shledávali v tom zejména pozitiva. Tato změna prostředí jim přinesla tedy **jisté zisky, ale i ztráty**, které se projevují například zpřetrháním kontaktů, ztrátou přátelství a odtrhnutím od rodiny. V rámci integrace musí tedy cizinec po svém příchodu něco odevzdat, opustit, něčeho se vzdát pro to, aby mohl fungovat v nové kultuře. K těmto omezením jsou nuceni například s ohledem na svou práci, avšak přijímají to jako nutný fakt (např. v práci není prostor pro modlitbu). Jako intenzivní však vnímají ztrátu přátelských styků. Nejde jen o původní kontakty, ale i těžkosti v navázání nových kontaktů v českém prostředí, takže se stává, že se cizinci občas cítí osaměle.

Při svém příchodu vlastně ani pořádně nevěděli, co všechno od nich česká společnost žádá. Podle nich je tedy těžké integraci nějak konkrétně uchopit, když ani neví, co všechno zahrnuje. Většinu informací o životě zde a naší kultuře se dozvěděli až v průběhu života. Dle některých respondentů **integrace ani neexistuje**, neboť doposud oficiálně nevědí, co v kontextu českého prostředí znamená v tom správném slova smyslu. Nikdo jim totiž nedal žádný „návod“ k tomu, jak se úspěšně integrovat. S ohledem na jistou míru potřeby začlenění se do společnosti se však shodují na tom, že je pro toto začlenění potřeba něco udělat, něčeho se právě vzdát. Je nutné si uvědomit, že pokud přijde cizinec do nové země jako dospělý, mnohem hůře se vzdává svých zasetých vzorců chování a zvyků ze své původní kultury. Cizinci zde žijí v souladu se zákony a jejich jednání se odvíjí hlavně od toho, co se učí od svého okolí.

V rámci rozhovorů respondenti zhodnotili, že informace o systému pomoci a legislativě jsou poměrně dobře dostupné. Lze říci, že není tolik problém v dostupnosti informací, ale spíš v tom, že někteří cizinci nemají o informace zájem. S českými úřady mají různé zkušenosti, některé podle nich nefungují efektivně. Při jednáních na úřadech se setkávali díky svému původu s problémy, konkrétně díky neznalosti jazyka a jejich vzhledu.

Mezi **komplikace** v začleňování však nepatří jen vzhled cizinců a neznalost jazyka, které patří vůbec mezi ty stěžejní. Hned po svém příchodu se někteří setkali s problémy skrze jídlo, díky němuž měli i zdravotní potíže. Značné komplikace způsobuje i česká povaha a odlišnost daných kultur. Kulturní rozdíly vnímají poměrně podstatně, neboť se odrážejí nejen ve způsobu života, ale i ve fungování vztahů. Na základě svých zkušeností pocítují cizinci ze strany Čechů jistou odtažitost a nenávisť, která se leckdy projevuje rasismem. Někteří si jsou vědomi spíš předsudků, výjimkou však nebylo ani fyzické napadení. Myslí si, že převaha Čechů je hází do jednoho pytle společně se všemi dalšími cizinci světa. To, jak česká majorita uvažuje, v sobě promítá politickou situaci, nálady ve společnosti a silný vliv médií. Cizinci z arabského světa nejsou totiž nijak pozitivně prezentováni ve veřejném prostoru. Respondenti shledávají mezi médii a politikou jistou vazbu, díky čemuž nelze brát všechna média jako objektivní a pravdivý zdroj informací, neboť média mohou sloužit jako určitý politický nástroj. Je zcela logické, že pokud by se změnil pohled politiků a informace v médiích, změnil se i vnímání majority.

Respondenti jsou si vědomi, že Češi mají o jejich kultuře zkreslené představy. Dotazovaní také mají poměrně velkou toleranci ke slabším projevům rasismu ze strany české populace. Díky neznalosti Čechů o původní kultuře cizinců jejich jednání vůči sobě určitým způsobem chápou a omlouvají, o čemž shodně pojednává i Pavlíková. (2012, s. 28)

Češi jsou celkově ve svém chování chladnější a odtažitější než lidé z arabského světa. Tento odstup ve vztazích pocítují cizinci například od svých sousedů. Jejich jednání je v mnoha případech chladnější, ale ne vyloženě problematické. Když se člověk stěhuje v rámci arabských zemí, tak o něj jeví sousedé zájem, ideálně uspořádají nějaké posezení, aby se všichni poznali a udržují kontakty nadále. Ze zkušenosti respondentů se s ničím takovým v českém prostředí nesetkali. Sousedí je převážně akceptují, avšak styky s nimi vyloženě nevyhledávají. Občas se vyskytnou i projevy rasismu. Oproti tomu se lze setkat i s opačnými případy, kdy si jsou cizinci vědomi jisté solidarity ze strany sousedů a je jim nabízena i výpomoc. Cizinci také vnímají jistou zvědavost ze strany majority, ale zároveň také strach, který opět prohlubuje jejich odstup. Ve vztazích na pracovišti je tomu podobně. Pokud jsou cizinci v zaměstnaneckém poměru, setkávají se častěji s potížemi ve formě rasismu, byť často skrytého, kdy v momentě jejich přítomnosti

je vše v pořádku a když odejdou, začnou je ostatní pomlouvat a mít nemístné poznámky. Rasismus se projevuje i na finančním ohodnocení. V případě cizinců podnikatelů jsou vztahy na pracovišti lepší, leckdy přátelské, což se odvíjí od toho, že mají jiné postavení a jednají se svými klienty (většinou zákazníky či studenty). Cizinci také vnímají rozdíl mezi chováním českých žen a mužů, kdy ženy jsou vůči cizincům otevřenější. Dále jsou rozdíly ve věku a vzdělání, kdy s mladšími a vzdělanějšími lidmi je pro cizince mnohem snadnější navázat kontakt oproti starším a méně vzdělaným. Určitou roli v chování majority hraje i uspěchaná doba a způsob života. Výzkumné šetření potvrdilo již proběhlé výzkumy zmíněné v rámci praktické části diplomové práce. Jedná se o výzkumy Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, kde v roce 2018 vnímali cizince negativně Češi, kteří označovali svoji životní úroveň jako špatnou, přesvědčení nevoliči a respondenti, kteří sympatizují s SPD. S výzkumem z roku 2015 se shodují s tím, že opravdu záleží při utváření názorů na cizince na životní úrovni respondentů, jejich politickou orientaci i věk.

Pro cizince pak není snadné navázat kontakt s Čechy, i když se o to sami snaží. Všichni respondenti se stýkají ve svém volném čase i s cizinci, s nimiž si jsou blíže, mají společnou kulturu, problémy, řeč atp. Stýkají se tak přibližně napůl s cizinci a napůl s českými obyvateli. Díky styku s dalšími přistěhovalci se necítí tolik osaměle. Naopak díky Čechům se mohou lépe seznámit s českou kulturou a jazykem.

Během rozhovorů se všemi tématy prolínala **potřeba znalosti češtiny**. Neznalost jazyka totiž kompletně znesnadňuje fungování ve společnosti. Problém není jen v obtížnosti jazyka, ale také v systému výuky. Způsob, kterým je jazyková výuka od státu poskytována, je neefektivní. Jazykové kurzy, kterých se cizinci účastnili, se zaměřovaly převážně na gramatiku, ale praktické věci pro běžný život se v nich nenaučili. Byli tím více odkázáni na „školu života“. Navíc učitelé v těchto kurzech často kromě češtiny jiný jazyk neuměli, tudíž nemohli vysvětlit významy a vazby mezi jednotlivými slovy. Jeden z respondentů je učitel češtiny pro cizince, spolupracuje s nestátními neziskovými organizacemi a je členem Asociace učitelů češtiny. Pokud by se v Čechách našlo více takových cizinců, mohli by těm nově příchozím výuku češtiny usnadnit. Zároveň by pomohli zefektivnit výuku v daných organizacích, kde často učí čeští učitelé, kteří však neznají mentalitu cizinců, nebo

se nedovedou do jejich situace tolik vcítit. Dalším způsobem, jak se učit češtinu, je díky partnerovi/partnerce původem z ČR, kdy je potřeba, aby si česká polovička uvědomila, že je nutné vše hodně vysvětlovat a mít tu trpělivost s cizincem, který má odlišný původ. Stává se totiž, že se radši doma mluví anglicky, protože je to jednodušší, což však cizinci s češtinou nijak nepomůže.

Díky tomu, že dochází k interakci cizince majícího původ v arabských zemích s českým prostředím, vnímají respondenti často **pocit dvojí identity**. Sice žijí tady, řídí se českým právním řádem, splňují určité podmínky, mají tu už své nové známé, ale i přesto určitým způsobem žijí dvojí život. Shodli se na tom, že se neberou vyloženě jako Češi už jen z toho důvodu, že neustále trvá do určité míry jazyková bariéra, ale také jejich vzhled napovídá tomu, že označení „Čech“ není v tomto případě úplně správné. Cítí se tedy spíš jako cizinci žijící život Čechů v České republice. Když jsou tady, přemýšlí „česky“, když odcestují za rodinou do své původní země, tak určitým způsobem přepnou své myšlení a jednání, čímž jsou opět z větší části příslušníci své původní kultury. Po tak dlouhé době, co tu žijí, se tím pádem vnímají napůl jako Češi, napůl jako cizinci a neustále se o české kultuře i zemi učí něco nového.

Stejně jako v rozhovorech, i podle Trboly a Rákoczyové není neobvyklé, že cizinci považují jako svůj domov ČR i zemi, odkud pochází. ČR vnímají jako domov spíše funkčně a vyjadřuje spíš realitu dlouhodobého usazení. Je to místo, kde pro ně probíhá každodenní život, kde má jedinec své blízké a přátele, kde se dokáže domluvit a cítí se bezpečně. (2009, s. 238)

V otázkách týkajících se zvyků a tradic se dotazovaní shodli, že nedodrží jen zvyky pocházející z jejich původní země a zároveň nedodrží pouze české zvyky. U všech se to prolíná a jsou s tím spokojeni. Jediné, nad čím si postesklí, tak je slavení tradic. V Čechách je totiž spíš chápáno na komerční úrovni a vytrácí se tím duchovní rovina, kterou intenzivně pociťovali ve své původní zemi. Jelikož se v samotných respondentech mísí dvě kultury, došlo i na otázky týkající ohledně multikulturalismu. Každý jej vnímá trochu jinak, ale shodovali se na tom, že je potřeba, aby se kultury vzájemně učily a poznávaly vhodným způsobem.

Respondenti se navíc shodli, že velice záleží na způsobu, jakým je případná multikulturní výchova prováděna a zároveň se v její definici shodli s Průchou,

který ji chápe jako možnost k vytváření postojů vůči imigrantům apod., jako snahu vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost lidí chápat kromě své vlastní kultury i kultury jiné. (2001, s. 41)

Cizinec může sám sebe v českém prostředí vnímat různě, avšak **potřebuje se zapojit do běžného života**. Je žádoucí, aby byl společenskou bytostí a soběstačným jedincem, který je schopen zajistit si bydlení a práci. Respondenti uváděli, že někdy byla cesta k získání bydlení poměrně obtížná, a to nejen kvůli problémům s češtinou, ale také proto, že někteří prodejci své nabídky stáhli v momentě, kdy zjistili, že se jedná o cizince z arabského světa. Bydliště se pak v životě cizinců dále promítá do více sfér fungování. Na menším městě je mnohem složitější získat práci, pokud neumí cizinec dobře česky, navíc je na něj často hleděno jako na Roma (vůbec pokud bydlí ve městě, kde jsou výslovně s Romy problémy). Oproti tomu například v životě v hlavním městě je vyšší šance získat práci i přátelství a také je zde větší anonymita i koncentrace cizinců. Při uplatnění na pracovním trhu a jazykem je tedy zřejmá vazba, bez ohledu na to, kde konkrétně cizinec bydlí. Kdo má znalost češtiny, automaticky má snadnější integraci do společnosti ve více jejích dimenzích.

Během rozhovorů se potvrdilo přesvědčení, o kterém píše Trbola s Rákoczyovou. Jedná se o to, že cizinci vnímají diskriminaci ze strany zaměstnavatelů a často mají lepší vyhlídky na uplatnění se u zahraničních firem než ve firmách českých. (2009, s. 206)

Dále se potvrdily informace od Ministerstva práce a sociálních věcí, kdy se podle něj projevuje diskriminace právě často na trhu práce a ve sféře zaměstnání zejména ve skryté podobě. (2014, s. 67)

Pokud cizinec česky pořádně neumí, je výhodou, když má vedle sebe někoho, kdo mu pomůže. **Formy pomoci** a situace, v nichž je pomoc potřeba, jsou různé. Někdy stačilo zkontaktovat příslušné úřady. Když tu byli cizinci ještě jako studenti, mohli se obrátit na svou vysokou školu, avšak tato pomoc skončila v momentě, kdy ze školy odešli. Některým cizincům pomáhali kamarádi z řad rodilých Čechů i jiných cizinců, kteří zde již žili a měli tím pádem více zkušeností. Největší výhodou pro některé je manželka, která pro ně byla a je oporou v různých situacích.

V případě pomoci se samozřejmě mohou cizinci obrátit i na nestátní neziskový sektor, který podle Valentové et al. napomáhá předcházení sociálního vyloučení cizinců, snaží se o vytváření podmínek ke vzájemnému respektu a soužití, k ochraně před projevy nežádoucího jednání, o vzájemnou komunikaci mezi cizinci a majoritou a význam NNO navíc spočívá v bezprostředním poskytování služeb migrantům. (2012, s. 83)

Zde mě překvapilo, že nemají dotazovaní téměř žádné zkušenosti. O činnosti NNO vědí pouze z doslechu od známých. Je však možné, že dříve nebyla pomoc NNO tolik rozšířená, jako je tomu dnes, kdy ji dotazovaní již nepotřebují a umí si poradit i jinak. Vlastní zkušenost měl pouze R1, který totiž s NNO spolupracuje jako jazykový lektor či přednášející.

Klíčovými faktory se při integraci cizinců dle výzkumu jednoznačně jeví jazykové dovednosti. Dále jsou to také nálady ve společnosti spolu s informovaností cizinců. Respondenti si určitým způsobem postesklí: „**Kéž by bylo jednou lépe**“, ve smyslu, že nezáleží pouze na jejich integraci, ale také na tom, jak integrace bude probíhat i v budoucnu. Na základě výpovědí je možné přijít i s možnými návrhy, které by podle dotazovaných cizinců mohly vést ke zlepšení integračního procesu. Jedná se o zlepšení výuky češtiny, změny nálad ve společnosti, které mohou nastat zejména tehdy, změní-li se politická situace. Díky tomu by mohlo dojít i ke zlepšení postavení cizinců ve veřejném prostoru a Češi by mohli odbourat některé své předsudky. Dále by bylo potřeba zlepšit informovanost cizinců a lépe rozdělit role mezi státním a neziskovým sektorem. Cizinci by se také neměli bát komunikace a měli by brát v potaz, že žijí v nové odlišné kultuře. Určitou šanci lze sledovat ve větším zapojení cizinců, kteří zde také žijí dlouhodobě, do výuky češtiny i předávání informací nově příchozím. Jistou prevencí proti vzniku negativních nálad ve společnosti by mohlo být pořádání osvětových akcí, díky nimž by došlo k seznámení jednotlivých kultur.

I když zde všichni respondenti žijí více než 10 let, je obtížné zhodnotit, do jaké míry u nich integrace proběhla. Každý z nich má své bydlení, práci, vztahy, zkušenosti se životem v českém prostředí, ale neustále pocítují dvojí identitu, a také se pořád něčemu novému v rámci svého působení zde učí. Integraci lze tedy na základě těchto výpovědí chápat jako nekončící proces.

Vzhledem k tomu, že si práce klade za cíl zhodnotit proces integrace a odpovědět na hlavní výzkumnou otázku: „*Jak vnímají sami cizinci integrační proces do ČR?*“, lze odpovědi cizinců shrnout po zodpovězení dílčích výzkumných podotázek následovně. V cizincích vyvolaly při příchodu silný dojem naprosté kulturní odlišnosti mezi zemí původu a Českou republikou. Vše zde funguje jinak, zejména pak mezilidské vztahy. Český systém pomoci hodnotí jako poměrně dobře dostupný, kdy vždy záleželo na konkrétních zkušenostech a komunikaci s lidmi, což se promítlo do jejich pozitivního či negativního hodnocení. Česká kultura se od té jejich původní zásadně odlišuje tím, že je tu vysoká míra naprosto nevěřících lidí. Díky tomu je zde těžké prožívat život na duchovní úrovni, převažuje zde materiální uvažování. Navíc česká populace není moc přívětivá a otevřená vůči cizincům v jejich zemi. Mezi nejzásadnější překážky integrace dle výpovědí jednoznačně patří neznalost jazyka, se kterým se pojí i jeho neefektivní výuka. Dále jsou to právě samotní Češi, kteří často vyvolávají rasistické jednání, a kteří jsou značně ovlivněni současnou politickou situací spolu s médii. Česká populace je i do jisté míry ovlivněna také svou pohodlností, vlastní neznalostí a následným předsudečným chováním. Češi si nedovedou přiznat, že by pro lepší integraci cizinců měli udělat také něco oni, nejen cizinci tím, že ze svého původního způsobu života určité zvyklosti odevzdají. Jistou překážkou je i život v současné uspěchané době a málo příležitostí k vzájemnému objektivnímu poznávání kultur.

Každý z dotazovaných vnímá integrační proces poněkud odlišně, avšak shodují se na tom, že aby mohla integrace vůbec probíhat, tak se pro ni musí něco udělat ze strany většinové společnosti i té menšinové. Zároveň je těžké ji nějak konkrétně uchopit, protože samotní cizinci po příchodu nevědí, co všechno se od nich očekává. Výhodu tím pádem mají ti, kteří zde mají manželku a přátele, protože jim někdo může poradit. Integrace tedy není jen o začlenění, ale je i odevzdání něčeho, co v dané kultuře oproti té předchozí nemá své místo. Je to snaha o pochopení obou stran, přičemž je v pořádku vnímat odlišnosti. Co je vlastně integrace, se nedá s určitostí určit, protože každý ji může vnímat jinak a její definice se liší. Shodnout se lze na určitém začlenění minorit do majoritní společnosti, což sebou nese již zmíněné souvislosti.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo specifikovat v kontextu českého prostředí průběh integračního procesu očima cizinců, kriticky jej zhodnotit a navrhnout možná zlepšení. Téma práce bylo zvoleno proto, že integraci cizinců lze v současné době vnímat jako téma aktuální vzhledem ke světovému dění, a také jako téma velice důležité. Existují výzkumy, které vypovídají o tom, jak situaci vnímají Češi, ale ne naopak. Proto jsem se rozhodla zaměřit na vnímání dané problematiky ze strany cizinců, kteří zde žijí dlouhodobě a mají tak četné zkušenosti s českým prostředím. Zároveň mě toto téma lákalo i z toho důvodu, že mezi vybranou cílovou skupinou mám přátele.

V teoretické části jsou kromě integrace vymezeny i další pojmy, s nimiž je možné se v kontextu začlenění minorit setkat. Nejprve jsou zde vysvětleny důvody, které cizince vedou k opuštění původní země, terminologie týkající se migrace a ve zkratce je zmíněno i uprchlictví. Dále je objasněna integrace samostatně jako pojem, který se často zaměňuje s adaptací či inkluzí. Vzhledem k tomu, jak široký pojem integrace je, byla zde představena na základě dimenzí podle Bosswicka a Heckmanna. Nejdříve se jednalo o dimenzi strukturální, kde je poukazováno na to, že pokud sem cizinci přijdou proto, aby se měli lépe než ve své původní zemi, musí se o to sami nějak přičinit. Ve strukturální dimenzi jsou proto přiblíženy otázky týkající se zejména zaměstnávání a vzdělávání cizinců. Dále je to dimenze kulturní, zabývající se kulturou, kulturní identitou a jistým požadavkem osvojení si kulturních vzorců nového prostředí, v tomto případě českého. Dimenze interakční popisuje sociální vazby, díky nimž lze pomocí pocitů sounáležitosti přejít do dimenze identifikační, protože se cizinec už necítí tolik cizincem. V teoretické části byl také objasněn český systém pomoci, v němž figuruje legislativa, podmínky pobytu, státní a neziskový sektor. Poslední kapitola teoretické části je věnovaná překážkám bránícím integraci cizinců do českého prostředí, kde jsou zmíněny i některé uskutečněné výzkumy zaměřené na postoje české majority vůči cizincům.

Díky empirické části je umožněn náhled na danou problematiku přímo očima vybraných cizinců, kteří v České republice žijí dlouhodobě a mají svůj původ v arabském světě. Cílem výzkumného plánu bylo přiblížit jejich pohled na integraci

do českého prostředí, což se podařilo splnit. Diplomová práce tak umožňuje zhodnocení procesu integrace skrze autentické zkušenosti. Pro výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní strategie. Sběr potřebných dat proběhl s jednotlivými respondenty formou polostrukturovaného rozhovoru pomocí návodu. Z výzkumné části vyplynuly poměrně těsné závislosti mezi kategoriemi.

Rozhovory se uskutečnily s pěti muži, kteří do České republiky přišli za vidinou lepšího života. Samotný příchod sebou však nesl pozitiva i negativa. Cizinci silně vnímali a stále vnímají odlišnosti mezi svou původní a naší kulturou. Díky životu v novém prostředí se tak museli vzdát některých svých zajatých vzorců chování. Bylo pro ně složité začít s novým způsobem života, protože jim v tom stály překážky, mezi které patří jazyk, původ cizinců společně se vzhledem, předsudky, ale také česká povaha, kterou ovlivňují vnější jevy, jako jsou média s politikou. Mezi českými občany lze vnímat jisté odlišnosti. Určitým pojítkem mezi jednotlivými kategoriemi se stal jazyk. Nejde jen o jeho obtížnost, ale i o komunikaci a způsob jazykové výuky. Vzhledem k důležitosti znalosti jazyka je potřeba se zaměřit na efektivnější výuku zaměřenou na praktický život, kdy je pro cizince stěžejní zejména získání práce a bydlení, což ze začátku nebylo úplně snadné. V životech cizinců se také odráží prostředí, ve kterém žijí. Pokud žije někdo ve větším městě, má snazší komunikaci díky znalostem angličtiny, v případě Prahy i arabštiny. Naopak v menších městech je preferována pouze čeština, tudíž je jakákoliv komunikace pro cizince ze začátku ztížená. Je proto dobré mít zde někoho, na koho se lze obrátit v případě potřeby s pomocí. Poměrně překvapujícím zjištěním bylo, že nikdo z nich nemá přímou zkušenost s pomocí ze strany nestátních neziskových organizací. U některých to je pravděpodobně ovlivněné tím, že bydlí v menších městech. Ovšem tento fakt vede k zamyšlení, zda by nestátní neziskové organizace neměly své působení rozšířit a snažit se o svých činnostech lépe informovat.

Shrneme-li to, klíčovými faktory se při integraci cizinců dle výzkumu jednoznačně jeví jazykové dovednosti a nálady ve společnosti. Pokud v těchto oblastech dojde ke změně, zajisté selepší i samotný integrační proces cizinců do českého prostředí.

Hlavní výzkumná otázka byla formulována následovně: „*Jak vnímají sami cizinci integrační proces do ČR?*“. Na základě zjištěných informací lze říci, že integrace je podle dotazovaných cizinců proces, který neustále probíhá a neustále

jej pociťují. Aby k nějaké integraci mohlo vůbec dojít, musí si cizinci uvědomit, že je pro to potřeba něco udělat. Zároveň se však shodli, že je poměrně těžké si hned po příchodu něco konkrétního pod integrací představit, protože jim nikdo neřekl, co přesně se od nich očekává. Proto vnímají integraci jako nějaký neurčitý proces, ve kterém je potřeba se řídit základními právy a povinnostmi dané země, přičemž je žádoucí se začlenit a fungovat jako ekonomicky aktivní osoba. Až život ve společnosti jim pomohl se začlenit. Ovšem neustále pociťují jistá úskalí, která sebou integrace cizinců nese. Velkou výhodou shledávají v tom, když mají možnost mít vedle sebe nějakou další osobu, která je jim ochotná pomoci. I přes to, kolik let zde žijí, pociťují dvojí identitu a integraci rozhodně nechápou jako absolutní splynutí s většinovou společností. Vnímají ji jako určitou možnost prolnutí obou kultur s tím, že si vyberou to, co je důležité pro život zde a co zde lze provozovat. Je důležité být v kontaktu zejména s Čechy, od kterých se mohou stále učit o české kultuře a naopak. Je potřeba být otevřený novým věcem a hned vše neodsuzovat. Integraci lze chápat jako určité začlenění do většinové společnosti, kdy je velice důležité, aby se obě strany navzájem (tedy majorita minoritu a opačně) pochopily a respektovaly.

Jistou naději v prevenci vzniku negativních nálad ve společnosti shledávám v realizaci osvětových akcí určených široké veřejnosti. Jako konkrétní akce si lze představit besedy s cizinci, festivaly, dny otevřených dveří v nějaké neziskové organizaci či dokonce v mešitě, kde by bylo možné nenásilným a vhodným způsobem seznámit veřejnost s danou vírou, kulturou atd. Spousta takových akcí se již koná nejen díky neziskovým organizacím, ale také díky ambasadám cizích zemí, které sídlí v Praze. Na těchto akcích je pak možné se seznámit s kulturami díky fotkám, přednáškám, prezentacím, pomocí ukázek autentických folklórních tanců či tradic, ochutnávek místních pokrmů, a hlavně interakci s lidmi. Akce tohoto typu by se mohly konat častěji, ve více městech a měly by být řádně zorganizované s dobrou propagací ve veřejném prostoru. Určitou možností při prevenci vzniku předsudků může být i multikulturní výchova ve školách, kdy si děti vytváří teprve názory o světě ve svých hlavách samy. Zatímco dospělí, kteří již nějaké mínění a pevně utvořené názory mají, nebývají ochotní své myšlenky změnit. Pravděpodobně každý z nás má nějaké předsudky, avšak záleží, jak s nimi naložíme.

Diplomová práce může být přínosná nejen pro širokou veřejnost, která se chce o dané problematice dozvědět více, neboť díky rozhovorům s cizinci poskytuje „lidský“ a srozumitelný přístup, ale také může posloužit samotným cizincům, kteří se potřebují v otázkách integrace lépe zorientovat. Dovolím si tvrdit, že tuto práci lze pokládat za určitou formu osvěty či prevence proti vzniku negativních nálad u těch, kteří o toto téma jeví opravdu hlubší zájem a nejsou závislí pouze na informacích z médií. V neposlední řadě odtud mohou čerpat pracovníci integračních center a nestátních ziskových organizací, neboť možná právě v této práci naleznou odpovědi na své otázky. Práce by mohla sloužit i kompetentním představitelům státu, kteří by rádi vnikli více do integrace cizinců právě díky pohledu samotných příchozích, kteří zde již několik let žijí a úspěšně fungují ve společnosti.

Seznam literatury a dalších pramenů informací

ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 574 s. Obzor; sv. 58. ISBN 80-7260-125-3.

BARŠA, Pavel – STRMISKA, Maxmilián. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 329 s. Politologická řada; sv. č. 5. ISBN 80-85959-52-6.

BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 1. vyd. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 347 s. ISBN 80-85959-47-X.

BARŠOVÁ, Andrea – BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. 308 s. Monografie; sv. č. 15. ISBN 80-210-3875-6.

BITTNEROVÁ, Dana (ed.) a MORAVCOVÁ, Mirjam (ed.). *Diverzita etnických menšin: prostorová dislokace a kultura bydlení*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2012. 442 s. Agora; sv. 10. ISBN 978-80-87398-25-8.

BITTNEROVÁ, Dana, ed. a MORAVCOVÁ, Mirjam, ed. *Etnické komunity: v kulturní a sociální různosti*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2010. 314 s. Agora; sv. 5. ISBN 978-80-87398-08-1.

BOSSWICK, Wolfgang a HECKMANN Friedrich. *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. [online]. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. 2006. [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf.

BOUKAL, Petr. *Nestátní neziskové organizace: (teorie a praxe)*. Vyd. 1. V Praze: Oeconomica, 2009. 303 s. Vysokoškolská učebnice. Dostupné na internetu: <http://toc.nkp.cz/NKC/201006/contents/nkc20102108055_1.pdf> ISBN 978-80-245-1650-9.

CARENS, Joseph H. *Imigranti a právo na pobyt*. Vydání první. Praha: Filosofia, 2016. 83 stran. Filosofie a sociální vědy; 55. ISBN 978-80-7007-471-8.

ČADOVÁ, Naděžda. *Postoje české veřejnosti k cizincům – únor 2015*. Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2015 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/1858-postoje-ceske-verejnosti-k-cizincum-unor-2015>.

Děti cizinců a reemigrantů na školách: etický rámec interakce: [sborník z konference]. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 92 s. ISBN 978-80-7041-466-8.

DRBOHLAV, Dušan et al. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 207 s. Studie; sv. 66. ISBN 978-80-7419-039-1.

DUBEN, Rostislav. *Ekonomika veřejného sektoru. II, Některá teoretická východiska, formy a nástroje realizace činností ve veřejném sektoru*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001. 322 s. ISBN 80-245-0160-0.

DUMMETT, Michael. *O přistěhovalectví a uprchlictví*. Praha: Nakladatelství Filosofia, 2016. 194 s. ISBN 978-80-7007-462-6.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva a Vendula Hlavatá. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9.

HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. 278 s. ISBN 80-246-0030-7.

HYÁNEK, Vladimír, PROUZOVÁ, Zuzana, ŠKRABELOVÁ Simona a kol. *Neziskové organizace ve veřejných službách*. Brno: Masarykova univerzita a Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2007. ISBN 978-80-210-4423-4.

CHADIMA, Martin. *Charitativní péče – dějiny a současnost: pracovní texty pro studenty katedry náboženské výchovy a charitativní práce*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 160 stran. ISBN 978-80-7041-632-7.

Charita ČR. *Pomoc cizincům nejen v ČR* [online]. 2019 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://www.charita.cz/jak-pomahame/pomoc-cizincum-v-cr/>.

InBáze [online]. Praha: InBáze, 2019 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://www.inbaze.cz/>.

InBáze. *Asistenční a poradenské služby pro migranty* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://www.inbaze.cz/asistencni-a-poradenske-sluzby-pro-migranty/>.

InBáze. *Mentoring* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://www.inbaze.cz/inbaze-praha/mentoring/>.

InBáze. *Multikulturní skupiny* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://www.inbaze.cz/inbaze-praha/multikulturni-skupiny-kruhy/>.

InBáze. *Programy pro mladší děti* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://www.inbaze.cz/inbaze-praha/inbaze-detem/program-pro-mladsi-deti/>.

InBáze. *Programy pro starší děti* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://www.inbaze.cz/inbaze-praha/inbaze-detem/clubin-programy-pro-starsi-deti/>.

InBáze. *Psychosociální poradenství* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://www.inbaze.cz/inbaze-praha/psychoterapeuticke-poradenstvi/>.

InBáze. *Služby pro rodiny s dětmi* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://www.inbaze.cz/inbaze-praha/socialne-aktivizacni-sluzby-pro-rodinymigrantu-s-detmi/>.

InBáze. *Sociální poradenství* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://www.inbaze.cz/inbaze-praha/socialni-poradenstvi/>.

JARKOVSKÁ, Lucie et al. *Etnická rozmanitost ve škole: stejnost v různosti*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. 255 stran. ISBN 978-80-262-0792-4.

KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 151 s. Studijní texty; sv. 48. ISBN 978-80-7419-033-9.

KOEFNER, Gottfried. *Být uprchlíkem: jak se žije uprchlíkům a žadatelům o azyl ve střední Evropě*. Budapešť: Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, Regionální zastoupení pro střední Evropu, 2010, 76 s.

KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: kulturní identita Arménie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 315 s. Studie; sv. 79. ISBN 978-80-7419-093-3.

KRAJNĚK, Tomáš. *Názory veřejnosti na usazování cizinců v ČR – březen 2018*. Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2018 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4591-nazory-verejnosti-na-usazovanicizincu-v-cr-brezen-2018>.

KRAUS, Blahoslav. *Proměny ve struktuře společnosti a výchova*. (přednáška) Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, 05. 03. 2018.

KRUPKOVÁ, Kateřina. *Předsudky a stereotypy ve vnímání české majority vůči imigrantům*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 75 s. Bakalářská práce.

MACHAIDZE, Natela. *Zaměstnávání cizinců a zdravotní pojištění*. Infocizinci.cz [online]. infocizinci.cz, 2016 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://infocizinci.cz/ci/zamestnavani-cizincu/>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Sociální zabezpečení cizinců v ČR* [online]. Praha: MPSV, 2013 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/603>.

Odbor azylové a migrační politiky – Ministerstvo vnitra České republiky. *Občané třetích zemí* [online]. MVČR: Praha, 2017 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/prijezd-do-cr-povinnosti-a-delka-pobytu.aspx>.

PAVLÍKOVÁ, Eva. *Muslimští migranti a český sekulární stát*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. 123 s. ISBN 978-80-7465-018-5.

PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.

PROUZOVÁ, Zuzana et al. *Efektivita služeb poskytovaných nestátními neziskovými organizacemi v oblasti integrace cizinců: Výzkumná zpráva pro Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Brno: MPSV, 2008 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/8461/Efektivnost_sluzeb_NNO_integrace_cizincu.pdf

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: teorie – praxe – výzkum*. Vyd. 1. Praha: ISV nakladatelství, 2001. 211 s. ISBN 80-85866-72-2.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, TRBOLA, Robert a HOFÍREK, Ondřej. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 309 s. Studie; sv. 60. ISBN 978-80-7419-023-0.

REKTOŘÍK, Jaroslav. *Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení*. Vyd. 1. Praha: Ekopress, 2001. 177 s. ISBN 80-86119-41-6.

ROUBALOVÁ, Věra – GÜNTEROVÁ, Tereza – KOSTLÁN, František. *Příchozí*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2005. 115 s. ISBN 80-86103-82-X.

RŮŽIČKOVÁ, Růžena. *Neziskové organizace: vznik, účetnictví, daně*. 2. aktualizované vyd. Olomouc: ANAG, 2000. 87 s. ISBN 80-7263-042-3.

SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti*. Překlad Karolina Křížová. 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011. 146 s. PNK; sv. 5. ISBN 978-80-7363-380-6.

SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. 1. vyd. 2002: Masarykova univerzita a Nakladatelství Georgetown, 2002. 355 s. Rubikon, sv. 7. ISBN 80-86251-13-6.

Sekretariát RVNNO. *Typy neziskových organizací*. NEZISKOVKY [online]. Praha: Sekretariát RVNNO, 2015 [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: https://www.neziskovsky.cz/clanky/511_692/fakta_typy-neziskovych-organizaci/.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 160 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1733-3.

Strategie sociálního začleňování 2014-2020. Praha: MPSV, 2014. 86 stran. ISBN 978-80-7421-080-8.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2. aktualiz. Praha: Portál, 2008. 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

ŠTICA, Petr. *Etika a migrace: vybrané otázky současné imigrace a imigrační politiky*. 1. vyd. Ostrava: Moravapress, 2014. 104 stran. ISBN 978-80-87853-20-7.

ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenita: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. 321 s. ISBN 978-80-87378-75-5.

ŠVARCOVÁ, Eva. *Slovníček pojmů k multikulturní výchově*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 57 stran. ISBN 978-80-7041-251-0.

ŠVARŤÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. I, Integrační politika*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 181 s. ISBN 978-80-87474-19-8.

TRBOLA, Robert, ed. a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. II, Role zaměstnání a vybraných institucí v procesu integrace*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 186 s. ISBN 978-80-87474-20-4.

VALENTOVÁ, Eva, Magda FALTOVÁ et al. *Zvýšení role neziskového sektoru v oblasti sociální integrace pracovních migrantů v České republice, srovnání praxe v Portugalsku a Rakousku* [online]. Sdružení pro integraci a migraci, 2012 [cit. 2019 02-01]. ISBN 978-80-260-3541-1. Dostupné z: https://migraceonline.cz/doc/Zvyseni_role_nezisk_sektoru.pdf.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu).

Zákon č. 101/2000. Sb., o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Zákon č. 161/2006 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

Seznam příloh

Příloha A: Okruhy otázek k rozhovorům

Příloha B: Doslovný přepis rozhovoru s respondentem (R2)

Příloha C: Informovaný souhlas

Příloha A: Okruhy otázek k rozhovorům

Představte se prosím. Jak dlouho jste v ČR a co jste pocíťoval, že se vás nejvíce při příchodu dotýkalo?

Odkud pocházíte a kolik je vám let.

Můžete mi prosím krátce popsat Váš život v zemi, odkud přicházíte? (rodina, zaměstnání)

Co bylo důvodem odchodu z Vaší domoviny a proč jste si vybral zrovna ČR?

Co se vás při příchodu do ČR nejvíce dotýkalo? Např. jazyková bariéra, zaměstnání.

Pokud byste mohl Váš příchod zhodnotit, co na něm bylo nejsložitější?

Zkuste zhodnotit český systém pomoci.

Bylo pro vás snadné získat informace o platných zákonech a legislativě? Kdo Vám s tím případně pomohl?

Mohl byste prosím popsat zkušenosti s českými úřady při vyřizování Vašeho zdravotního, nemocenského a dalšího pojištění?

Jaké znáte instituce zabývající se problematikou cizinců?

Máte zkušenosti s nestátními neziskovými organizacemi?

Jak probíhalo získávání Vašeho bydlení?

Jak jste získal dosavadní bydlení?

Byl někdo, na koho jste se obrátil s pomocí při hledání bydlení?

Vzpomínáte si, jak Vás přijali sousedé?

Shledáváte překážky u cizinců se získáváním bydlení?

Popište mi prosím, jak jste získal svou práci a zda jste se setkal s nějakými komplikacemi.

Bylo těžké zařadit se na trh práce?

Měl jste někoho, kdo Vám pomohl se získáním práce?

Jaké překážky vidíte při uplatnění na trhu práce?

Setkal jste se osobně s nějakým problémem na pracovišti právě kvůli tomu, že jste cizinec?

Máte dobré vztahy na pracovišti?

Jak zde hodnotíte sociální vazby a mezilidské vztahy?

Považujete je za podstatné, proč?

Je pro vás jako pro cizince snazší navázat kontakt s jinými cizinci nebo s Čechy?

Stýkáte se ve svém volném čase více s cizinci, než s českou společností?

Jste členem nějaké organizace?

Co se týče vzdělávání, jaké máte zkušenosti např. s výukou češtiny případně se získáváním vyšší kvalifikace?

Co je podle vás pro cizince zásadní při vzdělání?

Jak jste se učil češtinu?

Myslíte si, že přístup ke vzdělávání a dalšímu získávání vyšší kvalifikace je pro cizince snadný? Pokud můžete, uveďte prosím nějakou zkušenost.

Jaký máte názor na multikulturní výchovu, je potřebná a probíhá vhodným způsobem?

Co vám říká pojem kulturní identita?

Kde se cítíte víc doma. Tady, nebo v zemi, odkud pocházíte?

Dodržujete nějaké zvyky z Vaší původní země a dodržujete české zvyky – jaké?

Stává se Vám, že pociťujete dvojí identitu?

Jaké jsou podle Vás hlavní překážky, které brání snadné integraci cizinců do českého prostředí?

Jak hodnotíte českou politickou situaci?

Setkal jste se někdy s předsudky a stereotypy mířícími vůči Vaší osobě?

Setkal jste se někdy s projevy nenávisti ze strany okolí?

Co si myslíte o pravdivosti médií?

Jaká byste navrhnul zlepšení vedoucí k efektivnějšímu průběhu integrace?

Přikládáte hlavní důležitost při integraci znalosti českého jazyka? Jak byste zlepšil jeho výuku.

Co byste doporučil, aby se cizinec mohl snadněji začlenit do společnosti?

Co by podle Vás mohlo pomoci zamezit vzniku negativních nálad v české společnosti vůči cizincům?

Příloha B: Doslovný přepis rozhovoru s respondentem (R2)

Poprosím Vás, abyste se mi krátce představil. Jak dlouho jste v Čechách?

„Pocházím původně z Palestiny, ale vyrůstal jsem a žil jsem ve Spojených arabských Emirátech. V 18 nebo v 19 letech jsem přijel sem do tehdejšího Československa. To byl rok 1991, to znamená, tady žiju už 27/28 let. Jinak pracuju jako lektor angličtiny, soukromě, i na základní škole.“

Co Vaše rodina?

„Celá rodina je v Emirátech, přijel jsem sám. Tady mám manželku.“

Co bylo důvodem odchodu z Vaší domoviny a proč jste si zvolil zrovna Čechy?

„Studium a práce. Neměl jsem vystudováno, chtěl jsem vystudovat medicínu, ale mě se to tak nějak to studium nelíbilo, takže jsem začal dělat různé práce, začal jsem si dělat nějaké kurzy angličtiny.“

Co se Vás při příchodu do ČR nejvíce dotýkalo?

„Nejhorší bylo to jídlo a potom možná ten jazyk. My jsme strávili jeden rok v Mariánských lázních na kurz češtiny. Bohužel ten kurz nám nedal toho tolik, jako bylo soustředěno jenom na tu gramatiku, ale v obchodě jsme nemohli nic říct jako. Musel jsem skládat jednu větu a musel jsem se modlit, aby na mě nevybafli něco extra. Tak to, jinak v podstatě bylo to dobrý. Jenom jsem zhubnul první čtyři měsíce jedenáct kilo. My byli jsme zvyklí na jinou stravu no.“

Jak hodnotíte český systém pomoci, jaké máte zkušenosti s úřady a tak podobně, jestli Vám třeba někdo pomáhal?

„Docela dobře. Nikdo mi skoro nepomáhal, nějaký kamarád, nebo tak. Vždycky jsem byl v kontaktu.“

Bylo pro vás snadné získat informace o platných zákonech, případně pomohl Vám s tím nějaký kamarád?

„Kamarád ne jako, Vždycky jsem byl v kontaktu s úředníky, nebo když jsem něco potřeboval, nepotřeboval jsem tolik pomoci, ale když jsem potřeboval, tak docela mi pomohli.“

Znáte nějaké konkrétní instituce zabývající se problematikou cizinců?

„Neznám žádné.“

A máte zkušenosti s nestátními neziskovými organizacemi?

„Já osobně ne, slyšel jsem o tom, ale já osobně to nikdy nepotřeboval.“

Jak probíhalo získávání Vašeho bydlení?

„Bydlení, ne to nebylo složité. Akorát jsem měl rok 93, pamatuji si, že jsem chtěl z kolejí se odstěhovat do bytu, tak musel jsem mít u sebe tlumočníka, kamaráda, kolegu. Protože jsem začal studovat medicínu v angličtině, moje čeština nebyla tak dobrá, tak používal jsem služby kamaráda, co studoval medicínu v češtině, tak jeho čeština byla lepší.“

Vzpomínáte si, jak Vás přijali sousedé?

„Jo byli tam sousedi, ale ten první byt si moc nepamatuju. Celkem za 14 let žití v jednom městě jsem vyměnil 6 bytů a nemůžu si stěžovat, že ty sousedi by byli nějaký nepřátelský. Současní sousedi proti mně nic nemají, naopak jako, já se chovám s respektem, oni ke mně, v pohodě, ale to jsou třeba nějaké normální sousedské problémy, co se netýkají mého původu, jako vůbec ne.“

Shledáváte nějaké překážky u cizinců se získáváním bydlení?

„Jako slyšel jsem, ale já osobně je moc nevidím. Myslím, že ani ta jazyková bariéra není problém.“

Popište mi prosím, jak jste získal svou práci a zda jste se setkal s nějakými komplikacemi.

„Získal jsem svou práci jako lektor angličtiny tím, že manželka mi říkala, proč nezačnu učit ten jazyk. Vůbec, to byl rok 2006, a vůbec jsem neměl žádné zkušenosti s učením. Říkala, že nějaká agentura, jazyková škola potřebují lektorky, lektory, tak jsem šel na přijímací pohovor a oni mě přijali.“

Setkal jste se osobně s nějakým problémem na pracovišti právě kvůli tomu, že jste cizinec?

„Problémy. Vůbec ne. Ale ono vždycky ten cizinec potřebuje umět dobře ten jazyk. Když to neumí dobře, tak bude mít problém, ale to chodí takhle všude si myslím, v Evropě i na světě.“

Máte dobré vztahy na pracovišti?

„Ano. Já mám vztahy hlavně se studenty, že jsem živnostník a mám se studenty, bych řekl, báječné vztahy.“

Jak hodnotíte své sociální vazby a mezilidské vztahy? Stýkáte se ve svém volném čase více s cizinci, než s českou společností?

„Neměl jsem nikdy problém navázat přátelství. Ve volném čase se stýkám spíše s cizinci.“

Jste členem nějaké organizace?

„Nejsem členem žádné organizace.“

Co se týče vzdělávání, jaké máte zkušenosti s výukou češtiny případně se získáváním vyšší kvalifikace?

„Nevím teď, ale tehdy to byl takový ten tradiční starý způsob učení. Soustředili se hodně na tu gramatiku. Jako já teď, když učím angličtinu, tak učím studenty si popovídat nezávazně, o ničem, jako jen tak pokecat, děláme různé scény, že jsme na nádraží, v obchodě, v restauraci a tak dál. Tohle jsme neměli vůbec, nedali nám třeba nějaký fráze, abychom je používali v různých místech. Pořád bylo 1. pád 2. pád 3 pád, ale tomu jsme nerozuměli vůbec, vůbec jsme nerozuměli tomu systému. Ta učitelka neuměla vůbec žádný jiný jazyk, nemohla s námi komunikovat v žádném jiným jazyce, aby nám to mohla nějak vysvětlit, co to je, jaký to je a tak. Tím jsme ztratili zájem, v 1 semestru jsme udělali dobře, dostal jsem jedničku. Pak nás dali všechny jedničkáře do jiné skupiny, dali nám jinou učitelku a nenaučil jsem se vůbec nic, to byla krize. Nejvíce jsem se naučil potom. Koukal jsem hodně na televizi, komunikaci, a potom, když jsem měl až přítelkyni. Řešili jsme všechno, příjemného, nepříjemného, hádali jsme se, povídali jsme si a tak, všechno. Tak dal jsem všechno, co jsem shromáždil v té hlavě tu slovní zásobu do běhu do praxe a už za rok jsem začal mluvit normálně.“

Myslíte si, že přístup ke vzdělávání a dalšímu získávání vyšší kvalifikace je pro cizince snadný?

„Určitě lepší než v našich zemích.“

Jaký máte názor na multikulturní výchovu, je potřebná a probíhá vhodným způsobem?

„Možná tuším, ale neznám. Všechno záleží na způsobu, jak se to provádí, já osobně jsem se s tím víc nesetkal.“

Stává se Vám, že pociťujete dvojí identitu?

„Ano, stává se mi že pociťuju dvojí identitu.“

Kde se cítíte víc doma. Tady, nebo v zemi, odkud pocházíte?

„Tady v Čechách to je víc než půlka mého života, 28 let je 28 let...“

Dodržujete nějaké zvyky z Vaší původní země a případně jaké dodržujete zvyky české?

„Ano, modlitba, modlíme 5x denně, držíme půst Ramadánu, chodíme do mešity každý pátek. Ale ono to je hodně individuální věc. Já se snažím to dodržovat. Jinak mám rád naše jídla. Slavíme tady Vánoce, přejem všem veselé Vánoce. Když manželka chce, tak si dáme kapra, koupím jí dárek, ona někdy ráda to slaví, někdy ráda cestuje. Manželka třeba koupila takový malý stromeček, já nemám proti tomu nic.“

Jaké jsou podle Vás hlavní překážky, které brání snadné integraci cizinců do českého prostředí?

„Hlavní překážka je jazyková bariéra.“

Jak hodnotíte českou politickou situaci?

„Nějaký hlasy a nějaký osoby a nějaký strany stojí v cestě a nechtějí o tom vůbec nic slyšet a já si myslím, že to není dobrá cesta.“

Setkal jste se někdy s předsudky a stereotypy mířícími vůči Vaší osobě?

„Jo, během posezení, popovídání, jako mají. Každý má nějaké předsudky, i já, ale třeba si to neuvědomujeme.“

Setkal jste se někdy s projevy nenávisti ze strany okolí?

„Vůči mně ale jako ne, vůči mé kultuře a víře ano, ale vůči mně osobně ne.“

Co si myslíte o pravdivosti médií?

„Já беру všechno s rezervou, nevěřím všemu na sto procent. Míchám, já poslouchám arabskou, českou i arabskou médii a pak si vytvářím nějaký obraz.“

Jaká byste navrhnul zlepšení vedoucí k efektivnějšímu průběhu integrace?

„Já si myslím, že česká vláda, nebo ministerstvo, který je za to zodpovědný, by měl navázat kontakt s těmi nejvzdělanějšími lidmi, kteří tady žijou a žijou už dlouho a umí ten jazyk a mají už velké zkušenosti s českým národem a vědí už o tom národu hodně, aby s ním navázali kontakt a aby taky oni byli v kontaktu s těmi lidmi. Když jsou problémový lidi cizinci, jako jsou problémový Češi, taky, jako hodně lidí myslí, že problémový jenom cizinci, ale to není pravda. Aby byli v kontaktu s těmi lidmi, když oni přichází emigranti to je jedno, aby s nimi byli v kontaktu v první linii,

protože rozumí jim nejlíp, ale zároveň i té české kultuře a společnosti. Musí být spolupráce. Integrace neexistuje podle mě. Integrace je individuální věc, ale integrovat tisíce, desetitisíce, miliony, jako v Německu, kulturní integrace je nemožná, neexistuje, neexistovala, ani nebude existovat. Protože podívejte se na Číňany v Americe, mají svá ghetta. Existuje little China, oni jsou spolu, ale my chceme, aby jedli hamburgery a nosili klobouky? Ne, tohle nepotřebujeme. Potřebujeme, aby byli začlenění, aby byli produktivní část té společnosti, aby pracovali, snížili se tak kriminalita. Předsudky, abychom akceptovali to, jaký jsou, jsou zvyky, který nejsou škodlivý, jakože držím pěst a nejím vepřový a nepiju alkohol. No a co. Hodně lidí kritizuje tohle, ale proč, tohle není důležitý. Důležitý je, abych respektoval zákony a tohle je ta práce těch lidí, co tady dlouho žijou, aby dali informace těm imigrantům. Jak přemýšlí, oni někdy přijdou někteří lidé, nově sem, říkají, že český národ přemýšlí jinak, ano, ale třeba Švéd a indián přemýšlí jinak. Já mám mu vysvětlit, že on má takový zásady, takže ber to, nebo se vrať, odkud jsi přišel, takže ber to a nauč se ten jazyk, nebuď línej. Takže rekrutovat někoho, nebo pár lidí, aby byli v komunikaci mezi vládou, protože žádný Čech nebude rozumět Kurdům, Syřanům, protože každé je jiné. Je to tak... “

Co by podle Vás mohlo pomoci zamezit vzniku negativních nálad v české společnosti vůči cizincům?

„Hmmm, třeba dny otevřených dveří v mešitách, pozvat ty lidi. Jak jsem říkal, záleží na tom, jak se to provádí, jak to probíhá. Prezentace musí být připravená předem, aby ten člověk to pojal profesionálně, aby rozuměl humoru českého národa, mentalitě. Ale to je projekt obrovské. Já jsem nad tím přemýšlel osobně, ale zatím jsem se k tomu nedostal. My nejsme, jedna věc důležitá pro mě, cizinci, který tady žijou nebo muslimové nebo Arabové, to je jedno... My nemáme zájem o to, aby sem přijeli imigranti, to nechceme, netoužíme po tom, kvůli praktickému důvodu. Jestliže sem přijedou tisíce a tisíce a budou dělat problémy, tak to dostaneme my, po tom netoužíme, netoužíme po jejich přítomnosti. Tak, aby se uklidnili ty lidi, tak moji lidi tady pracují tvrdě, včetně mě. My pracujeme tady každý den 10–12 hodin 5 dní v týdnu, někdy i v neděli. Chceme jenom pracovat, vydělávat a mít slušný život oproti tomu, co jsme strávili tam, to je všechno. Jinak integrace podle mě její definice neexistuje. Nikdo nám nedal to, co chtějí, ani vláda, ani EU, nikdo neví, co je integrace a nikdo neví, co chce. Každý je spokojený se svými předsudky, včetně mě.“

Příloha C: Informovaný souhlas

Jméno a příjmení .....

Podle zákona č. 101/2000. Sb., o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů, uděluji svůj souhlas se zpracováním svých osobních a citlivých údajů zaznamenaných během rozhovorů na diktafon, které jsem poskytl v rámci diplomové práce Integrovaný proces do českého prostředí očima cizinců paní Bc. Kateřině Krupkové. Vyhrazuji si, aby uvedený záznam byl použit výhradně pro potřeby této diplomové práce.

Souhlasím také, aby rozhovory byly součástí této diplomové práce, a to ve formě přepisu, uvedené pod anonymní zkratkou místo jména.

V.....dne.....

.....

Podpis